БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген.

1966 ч. ФЕВРАЛЬ 18 ПЯТНИЦА № 41 (6367).

Өртээ 2 көп.

Москва областың партия конференциязы

МОСКВА, февраль 17. (СЭТА). Москва областың партия конференциязы бөгүн Эвилелдер бажыңының колониалыг залында ажыттынган.

Партияның Москва область комитединиң ажылының дугайында СЭКП обкомунуң бирги секретары **В. И. Конотоп** илеткел кылган.

СЭКП Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүннери **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н.М. Шверник, А. Н. Шелепин,** СЭКП Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүннеринге кандидаттар **В. В. Гришин, П. Н. Демичев,** СЭКП Төп Комитединиң секретары **И. В. Капитонов** конференцияның ажылында киржип турар.

Найыралчы харылзаалар

Совет-чехословак найырал ниитилелиниң Төп баштаар черинин даргазы М. В. Зимянин биле чехословак-совет найырал ниилелиниң Төп Комитединиң президиумунуң даргазы Зденек Фирлингир 1966 чылда культурлуг кады ажылдажылганың планынга ат салган.

СЭКП-ниң ам болур XXIII съездиниң болгаш Чехословакияның Компартиязының ам болур XXIII съездиниң шиитпирлерин калбаа-биле пропагандалаарын талалар боттарының ажыл-чорудулгазының үндезини кылдыр дугуржуп алган. Найыралдың совет болгаш чехословак ниитилелдери коммунистиг, социалистиг тургузуушкунуң мурнакчы дуржулгазын солчуруп калбартырынга, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый будурулгелериниң, өөредилге черлериниң ,логаадыкчы коллективтериниң аразынга харылзааларны улам ыцай быжыглаарынга моон соңгаар-даа идит бээр. Совет эрге-чагырганың 50 чылының байырлалынга белеткелге ниитилелдер эң идепкейлиг киржир.

(СЭТА).

КӨДЭЭ ТУДУГЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Бажыңга кире бээрге кижи ванинге шыдаас. Делгем-даа, чырык-даа. Даштын февральдың кыржаң соогу ам-даа сулараваан. Чылыг кажаада хойлар база-ла чоргаар кегженип тургулаар... Бо дээрге кандыг-бир суурда эвес, а Таңды районунуң «Революцияның чалбыжы» колхозатың хойжузу К. Даш-оолдуң ыракта кыштаа-дыр. Ук малчыныңың хүн бүрүдеги амыдыралы шынап-ла колхоз төвү — Балгазынның чурттакчыларынындан бичиндаа ылгал чок. Удуртукчулар болгаш тускай эртемниглер, бүгү артельдің кежигүнери малчыннар дугайында мынчаар сагыш салып турар.

Шак мындыг таарымчалыг байдалда чурттап олурар малчыннарны болгаш хойжуларны Каа-Хемниң, Улуг-Хемниң болгаш өске-даа районнарның чамдык ажыл-агыйларындан көрүп болур.

Аңаа удурланышкак фактылардан көрөзөл. Бай-Тайга районунуң чамдык малчыннарының кыштап орар бажыңнарынга кире берген кижи дүрген-не паиг-демирже сыныксаазы келир. Соок кирер хадыазын дээш шаарартыр дүй шаап каан соңгалардан чырык кайыын келир боор. хүндүс безин караңгызы аажок. Шалаларның аразы шаараш болганындан, оон соок хостуу-биле үрүп-ле турар.

Өске бир чижек. «Улуг-Хая» совхозатың Хайыракан салбырының Улуг-Арт деп черде хойжуларынга 1000 хой турар үлегерлиг нажаалары, чанында чаагайжыды туттунган чурттарга бажыңнарыбиле кады № 463 механизастаттынган көжүп чоруур колониның Шагаан-Арыг участогунуң тудугжулары эрткен чылын тудуп доосканы. Ук бажыңнар-даа, кажаалар-даа магалыг шевергин туттунгулаан. Ындыг-даа болза ажылдың чүгле техниктиг талазын көргеш, ажылагыйга болгаш малчыннарга ол улуг тудугнуң ажык-дузазының дугайын кым-даа херекке албаанын илдеп. Ийи улуг кыштаны чангыс черге кожа туткаш, дөрт хойжу чурттаар кылып каан. Кижи бүрүзу-ле 500 ажыг хойлуг дөрт кодан орта сынчын болур, а одарладырда канчаарыл? Чаңгыс ойнуң оъду ийи мүн хире хойга бүдүн кыш тургузунда чедер бе, мынчаш? Азы ол хойну аңаа шуптузун тургузу азыраар бе? Ындыг болза оон эъдинин, дүгүнүн бот-үнезин талыя бээр болгу дег. Ынчангаш ук улуг чаагай кажаалардыг кыштатта хонар кижи тывылбайн турары ында.

Шак бо ышкаш чаңгыс аай төлевилелдиг тудугларны чорудуп, төлевилеп турар организациялар болгаш чагыг киирип турар ажылагыйлар аразында ажыл-херекчи дугуржулганы кылыр ужурлуг. Ол херектің кол өзөзүнге СЭКП ТК-ның март болгаш сентябрь Пленумларының шиитпирлери — эң ажыктыг болгаш эң таарымчалыг кылдыр тударының айтырыы турар ужурлуг.

Бистің республикада көдээ тудугну харылаан турар ийи тудуг эргелелин амгы үеде көжүп чоруур механизастаттынган колониалар кылдыр эде тургускулаан. Оларга механизмнерин, тудуг материалдарын болгаш транспортту четчирибиле хандырган. Бо эргелелдерни мынчаар эде тургускан чорук көдээ тудугну үлетпүр тудугларының деңнелинге чедирер, харын-даа шимчеңгир болгаш шалып болур талазы-биле оон артык ажыктыг болур арганы берип турар.

Эрткен ажыл-агый чылында 62-ги болгаш 463-кү мехколониалар дыка кошкак ажылдаанар. Тудуг-монтаж ажылдарының чылда онаалдалары оранчок күүсеттинмейн баргылаан. Оларны дорт удуртуп турар «Тыва тудуг» трези мехколониналарның ажылын хайгааралга албайн келгенин айтыр херек. Көдээ чурттакчыларның ылаңгыя мал ажылдыгларының амыдырал деннелин бедидер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң 5-ки пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле трестің удуртукчулары дээштиг хемчеглер албайн барган.

Чаа беш чылдың баштайгы чылында көдээ тудугжуларның мурнунда база-ла улуг сорулгалар салдынган. № 62 мехколоннианы ап көрөзөл. Бо чылын ук тудуг организациязының участоктары ниитизиби-биле 8.400 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн тудар ийикпе, азы 2 миллион 281 мүн рубльди шиңгээдип алыр ужурлуг. Ол дээрге белен эвес сорулга. Амгы үеде ук мехколонна тудутта хереглээр эдээн хөй механизмнерни алган. Ажылчын күжү четчир. Ам ажылды билдилиг организастаарындан, камналга дээш, бот-үнезин чиик тудуг дээш шыңгыы демиселден бүгү чүве хамааржыр.

Бо колониның тудугжулары амгы үеде Таңдының дуржулга станциязында, «Межегей» совхозта, Каа-Хемниң «Совет Тыва» совхозта чурттарга тудугларын база «Сукпак» болгаш «Көк-Тей» совхозтарда мал кажаларын тудуп турар. Эткен айның планыг онаалгаларын күүседипкен участок оларда база чок. Ынчангаш сорулга болза, ажылдың темпизин дүргедедип, тудуг-топтаж ажылдарының шынарын эжиждери болур.

Көдээ суурларда болгаш район төптериинде чурттарга тудугларын бо колониаларның чорудуп турарының практиказында четпестер чайлаттынмааны дүвүрейлиг. Ажыглалга киргеи бажыңнарның чедир кылдынмаан ажылдарының үржүүбиле күүнеиің акша-хөрөңгизин артыр чарыгдаар ужурга таваржып турарын бистің редакцияга номчукчулар бо-ла дыңнадып келгилээр. Боттарында бар механизмнерни болгаш транспортту четче ажыглавайн баар ийикпе, азы өскээр хереглей бээр таварылгалар база бар. Барыын-Хемчик районунуң «Барлык» совхозта эш М. Бадыраа биске мынчаар дыңнаткан... «Чадаананың мехколониазының Кызыл-Мажалык участогунда (начальниги эш Юшкин) 4 трактор бар, оларны тудуг ажылдарынга шуутла ажыглавайн турар. Автоажылагыйлардан хөлезилеп алган машинадарын тудуг материалдары сөөртүүнге ажыглаарының орнунга, начальник боду, мастер эш Анисимов хөлге кылдыр ажыглап турар. «Шекпээр» совхозтуң төвүнге турган бир бригаданың алган машинязын ол мастер бүдүн ай чыгам мынчаар ажыглап келген. Ол техника дээш участок хүнде-ле 18 рубль төлеп турар болгай».

Бо дээрге тудуг организацияларын орулгалыг болдурарының хереэнге шуут хоралыг чорук болурдур. Тудуг-монтаж ажылдарының чарыгдалын эвээжедир, материалдарның камналгазын улгаттырып, бот-үнезин чиигедип турган, экономика талазы-биле бижыг турушту эдээл алырынче СЭКП Төп Комитедің кыйгырып турда, шак ындыг четпестерниң бар болуп турары эптежир аажок чорук-тур деп санаар апаар. Бо тудуг организацияларында партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары көдээ тудугда бар бо четпестерни чайладырынга дээштиг ролюн көргүзер ужурлуг.

Тожуда Ырбан ыяш ажыл-агый черинин ажылчыннары республиканың чаа тудугларынга хереглээр ыяшты кезин белеткеп турар. Ам ышкы үеде кескен ыяшты коммунистиг, мурнакчы чолаачы Иван Чернов баштаан кижилер хем ыдыынче дажыглап турарлар.

ЧУРУКТА: машинага ыяшты чүдүрүп турары.

Фото М. Сүге-Маадырныы.

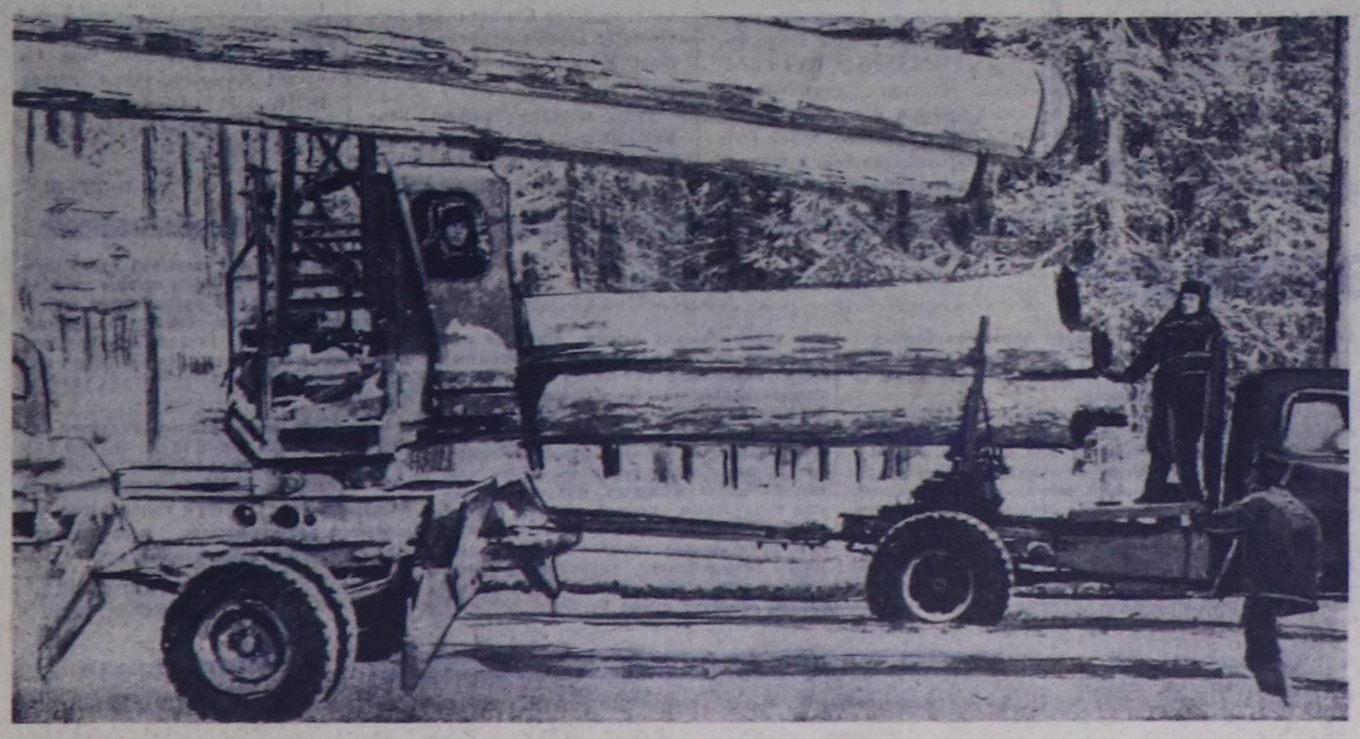

Дооскан

Чөөн-Хемчик районнуң мурнакчы ажыл-агыйы «Сут-Хөл» совхозтуң механизаторлары СЭКП-ниң ам болур XXIII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштыг калбартышаан, чаа күш-ажылчы чедиишкинни чедип ап турарлар. Чазын ховаа ажылдаар бүгү техниканың септелгезин олар дооскан.

33 трактор, 330 илийр, андазыннар, селькалар шөлде чыскаалдыр турупкан. Ол тишилге съездиге төлептиг белек болур. Механизаторлар ам комбайннарны септеп эгелээн.

Калбарган чарыштың тугун улам бедик тудаал

Олар хүлээлгезин күүседип шыдаар

Чеди чылдың сөөлгү чылында күрүне мурнунга алган социалистиг хүлээлгелерин Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери чедиишкинниг күүседип, мал болгаш чер ажылының продукциязын бүдүрерин база садарын көвүдедир талазы-биле багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ам олар СЭКП-ниң XXIII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр, чаа беш чылдың бирги чылында улам улуг чедиишкиннерлиг болур дээш социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

Колхозтуң ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылы. Ынчангаш **ол талазы-биле** бо чылга ап турар социалистиг хүлээлгези мындыг: 1966 чылда ниитизи-биле 300 тонна сүттү саар болгаш оон иштинден 210 тонна сүттү күрүнеге садар. Саар инектен-не сүт саалдазын чыл дургузунда ортумаа-биле 1200 килограмм чедирер. Хойдан-на 2,2 кг. чедир дүктү кыргып ап турган, күрүнеге 39 тонна дүктү садар. Төрүүр чус малга онааштыр 93 хураганны, 85 быыаны, 65 кулунну болгаш 31 бодаганны алыр.

Күрүнеге садар малдың семиртилгезин күштелдирип турган, 350 тонна чедир эттї будүрер болгаш оортан 240 тоннаны күрүнеге садар. Мынчангаш мал ажылының продукциязын күрүнеге садарының чыл планын дүктү — октябрь 16-да, эттї—ноябрь 20-де болгаш сүттү—декабрь 15-те бүрүн күүсеткен турар.

Чер ажылының талазы-биле: Бо чылын тарылга шөлүн барык 2500 гектар чедирер, оон иштинде тараа культураларын 1225 гектарга тарыыр болгаш гектар бүрүзүнден-не ортумаа-биле 9,5 центнер дүжүттү алыр, суттарылгалыг черлерге 400 гектар тарааны тарып, ол черлерниң гектар бүрүзүнден-не ортумаа-биле 14 центнер дүжүттү ажаап алыр. Ногаа болгаш бахчи культураларының тарылгазын мурнундагы кайыдаа чылдардан калбартып турган, баян-колчулар бо чылын күрүнеге 35 тонна капустаны, 8 тонна огурецти, 12 тонна помидорну, 40 тонна арбузту садарын база шиитпирлээн.

Тудуг талазы-биле: Отук-Даш фермазынга 200 инек кирер улуг кажааны алды кезек черге 2 мүн ажыг баш хой мал кирер, 12 кезек черге бешмүн баш хураган кирер чаа кажааларны немей тудар болгаш малчыннарга 10 аал ишти чурттаар бажыңнарны тудуп, ажыглалга киирер. Кызыл-Чыраа фермазынга чунар-бажыңны болгаш электростанцияны тудар.

Колхозтуң тускай артемниглери болгаш механизаторлары база боттарынга социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Баян-колчулар ждановчулар-биле чарыжынга тиилекчи болур дээш боттарынга алган хүлээлгелериниң сөс болгаш чурагай бүрүзүн дагын-даа хынамчалыг көрүп, боттарының ажыл-агыйын бистің республикавыстың мурнакчы ажыл-агыйларының деңнелинге чедир улам бедик кадүрер дээш бо хүннерде малды менди кыш ажырарынче, оон чаш төлүн онча алырынче, сүт саалдазын көвүдеринче, тудуг ыяжын четчир хемчээлдиг кылдыр белеткеп алырынче, часкы ажылдар техниказының септелгезин март 10-га чедир бүрүн доозарынче онаа кичээнгейни салып турар.

Баян-Колдун кижилери төрээн партиязының XXIII съездизинге алдар кылдыр бирги кварталда күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының планыг онаалгазын март 20 үезинде бүрүн күүседип, баштайгы күш-ажылчы тиилелгезиниң дугайын рапорттаарынга быжыг бүүзүрелдиг.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.
«Шынның» тускай корр.
Фотолар С. ФЕОНТИСТОВТУУ.

Хойжуларның чедиишкини

Таңды районнуң дуржулга станциязының хойжуларының ажылында чугула кампания—хой хураганнаашкыны массалыы-биле эгелээн. Малчыннарның кайы-даа коданнарынга бааргa, чаш хураганнарны менди доруктуруп алыр база кыштаглаашкынны организастыг эрттирер дээш демисел калбарган. Ылаңгыя Кара-Чырааның хойжуларында байдал эки. Ында дуржулгалыг хойжу Оюн Кашпык-Караның коданында 470 хой оолдаан, оон 485 хураганны. Хайдып 270 хойдан 270-ни, Яндараа 230 хойдан 230 хураганны алгаш, менди доруктуруп турарлар. Бо үстүнде адаттынган малчыннарның кыштаглары таарымчалыг дериттинген, төрээн хойларга болгаш чаш хураганнарга чиртир хоолулуг чем четчир.

3034 ЦЕНТНЕР СҮТ

СЭКП-ниң XXIII съездизинің ажыттынар хүнүнге чедир хөй хемчээлдиг сүттү күрүнеге дужаары — Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган чугула сорулга ол. Бо хүннерге чедир районнуң ажыл-агыйлары 3034 центнер сүттү күрүнеге киирген. Ону эткен чылдың бо үезин-биле деңнээрге 1082 центнер сүт хөй болган.

Сүт дужаалдазының талазы-биле «Х Улуг хурал» болгаш Жданов аттыг колхозтар мурнуку одуругну эзлээн.

Чурукта: колхозтуң мурнакчылары

Саанчы О. Көк-кыс.

Хойжу К. Серен-оол.

Тудугжу С. Биче-оол.

ТУГУН САЛБАС ДЭЭШ

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың төп септелге-механиктиг мастерскаязының коллективинге чоокта чаа өөрүшкүлүг дыңнадыг чедип келген: комбинаттың будурулгелериниң аразында социалистиг чарыштың негелделерин өзугаар 1965 чылдың IV кварталында бирги черни эзлээни дээш, коллективке шилчиир Кызыл тукту болгаш акша шаңналын тывыскан. Чеди чылдың сөөлгү чылының ол кварталында септекчилер планын ниити продукция талазыбиле 107, а күш-ажылдың будурукчулуун — 117 хуу кылдыр күүсеткен. Ынчаарга ажылдап турар бир кижиге онааштыр ажылдап кылыышкын— 117 хуу болган.

Бо чедиишкиннерни бис чиигі-биле чедип албаан бис, бүгү күштү үндүрүп, коллективтиг түткүл-биле ону чаалап алган бис — деп, партия организациязының секретары эш Г. Глушков чугаалап турар. Комбинаттың шыырак ажылдап турар коллективтериниң аразынга бирги черни алыры аңаа чүве эвес-тир.

Мастерскаяның коллективи боттарының күжү-биле чүс хире хевириниң дерилгелерин эптеп тургузуп алган, ында чүү чок дээрил: демирни чондурар, үттээр, өрүмнээр, хоюглаар станоктар, электри суугулар, механиктиг маскалар болгаш хачылар, пресстер дээш... Эткен чылдың ортаа үезинден эгелээш, септелге-механиктиг, дарганнап каннаар цехтер болгаш өске-даа хөй участоктар ажылдап эгелээн. Ам ол будурулгеге чагыглар улам хөйү-биле кирип турар. Чугле Ак-Довуракның эвес, харын Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Таңды районнардан, Чадааналан чагыгларны күүседип турар.

Ынчаарга ында эң кол чүве—кижилер. Ол коллектив дүргенибиле өзүп, мергежип турар. Олар сырый каттышкан, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының хүндүткелин чедип алган. Оон мурнакчы кижилери бо-дур: токарь А. Вишняков, каннакчы Г. Саханчук, А. Марьясов, Б. Яковлев, слесарьлар Г. Павлов, Т. Тагиров, электрик В. Часовских...

Ол мурнакчыларның бирээзи—Күжүгет Көк-Карактың салымчолу солун. Ол чажындан чурттунга ынак аңчы болурун күзеп чораан. Боодалга талазы-биле республика маргылдаазынга бир катап ол тиилекчи-даа болган.

— Ам кээп канчап токарь апарган кижи боор мен, билбестир мен—деп, ол хүлүмзүрүп чугаалаар.

Ам ол мергежилдиг токарь, харын-даа болунуң өөрүн өөредип чоруп турар. Юрий Соловьев, Нина Күжүгет, Монгуш Биче-оол, Саая Анай-оол — олар шуптузу Күжүгет Көк-Карактың өөренникчилери. Аңаа эң нарын даалгаларны бергилээр. Цехтің ажылчыннары — коммунистер ону партбюро болгаш профэвилел месткомунуң кежигүнүнге соңгуп алганнар, ол — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Оон-биле орустар, украиннер, татарлар, чуваштар, грузиннер—чурттун янзы-бүрү булуннарындан келген кижилер кады ажылдап турар. Украин Г. Саханчук биле Кавказтан Т. Тагиров аңаа шагда келген. Олар — боттарының профессиязының талазы-биле эң дээрелер болган. Оларның ындыг болурунга техниктиг өөредилге дузалаан. Чүгле эткен дөртү кварталда мастерскаяга 18 кижи разрядын бедиткен болгаш 10 кижи база бир мергежилди шиңгээдип алган.

Ылаңгыя тыва араттарның оолдар, кыстарының мында үүлези кончуг солун. Олар токарьлар, слесарьлар, электриктер болгулаан. Дөө сл станок чанында чүгүрүк карактарлыг, үстелген хептиг оолду көрөзөл. Моторлар дески шимээргээн, станок чанында кылан, изиг дерилгелер овааланы берген чыдар. Бөгүн Монгуш Эрес-оолдуң хөөну аажок кедүрлүүшкүннүг: мергежилин бедидериниң курузун дооскан соонда оон ажылчын разрядын бедидип каанын ол. Чоокта чаа-ла оон боду кандыг-даа мергежили чок аңаа чедип келген. Ынай-бээр көөрге билдинмес машиналар динмирээн, он беш тонна чедир кандыг-даа станокту көдүрүп алгаш, бир черге аппарып каар кран шимчээн, хамык чүве шимээргээн турар, ужуру билдинмес турган. А ам ол кым аппарганын билир бис.

Күш-ажылчы улуг чедиишкиннерни чедип алыры чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның чогаадыкчы бодалы чокка кайын болур деп. Мастер А. Соловьев, слесарь П. Тиунов, цех начальниги А. Тресков, инженер Г. Глушков, мастерскаяның начальниги В. Маршалко олар механизмнерниң конструкция талазы-биле шынарын эжиждип, өскертип, техниктиг депшилгени бурунгаар шимчедип турарлар. Чыл иштинде олар 34 чаартыкчы саналдарны киирген, оларны шиңгээткени 7500 рубльдің каналгазын берген. Ажылчыннарның ажылын чиигедир, техниканың айыыл чок болурун хандырар талазы-биле олар хөйну кылган.

Ылаңгыя мурнунда электри цегинге кранны хол-биле шимчедип гурган болза, чаартыкчылар Г. Глушков биле В. Харченконуң ачызында ону электри күжү шимчедип турар болган. Электродтар кезер станокту А. Соловьевтуң чогаадып кылганы металлдың, ажыл шагының болгаш акшаның улуг каналгазын берген.

Мастерскаяда комсомолчулар база үлегерлиг ажылдап турарлар. Ылаңгыя А. Вервицкий, В. Черных, В. Баранов олар эки ажылдап, билиин бедидип, хөй-ниитиниң ажылында идепкейлиг киржип турар. Ындыг болзажок комсомолдуң ажылында четпестер база бар. Чижээлээрге, эки дерип каан кызыл булун кеззеле эзи турар, аңаа комсомолчулар лекция, беседа дыңнавастар. Хаана солуун хаая үндүргүлээр.

Партия болгаш профэвилел организациялары-биле кады ук коллектив СЭКП-ниң XXIII съездизин төлептин-биле уткуурунуң социалистиг чарыжынга киргеш, бо чылдың бирги кварталының планын март 29-ка чедир күүседир деп хүлээлгени алганнар. Оон-биле кады продукцияның бот-үнезин бир хуу чиигедирин, будурукчулгеге дөрт чаартыкчы саналларны шиңгээдирин, күш-ажылдың будурукчулуун бедиерин ажылчыннар шиитпирлээн.

Москвачыларның болгаш ленинградчыларның эгелээшкинин эдербишаан, төп септелге-механиктиг мастерскаяның ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары 1966 чылда металлды каналгалыг чарыгдаарын чедип алыр дээннер. Янзы-бүрү дерилгелер белеткээрде металлдың хей артып каар артынчызын дыка эвээжедип турган, каналганы чедип ап болурун олар саная. Ол сорулга-биле кандыг бир чүвени белеткээриниң технологтуг чорудулгазын эде көргүлээр апаар. Каналганы граммдан эгелээр, оортан тонна-тонна каналга туруп келир деп лозунну олар салган, а каналап алган металлдан немелде продукцияны будурер.

Амгы үеде металл-биле хандырылганың багай болуп турары-биле байдал бергедеп турар, чижээ, мастерскаяның станоктарынга ажылдаарынга таарышкан чогуур хемчээлдиг каңнар, прокат чок болуп турар, оон хараазында хемчээли таарышпас материалдан дерилгелер белеткээр ужурга таваржып турар, ынчангаш металлдың барык чартык кезии артынчы болуп үне бээр болгулаар. Бо айтырыгже мастерскаяда партия организациязы кичээнгейни салып эгелээн.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың төп септелге-механиктиг мастерскаязының коллективи партиянын ам болур съездизин күш-ажылчы төлептиг уткуурунга долу шиитпирлиг болгаш шалыптыг күш-ажыл-биле, боттарынга алган Кызыл тугун салбас дээш бүгү күштерин, билиглерин берип ажылдаарын шиитпирлээннер.

В. АНАНИН.

Совет тургузуушкун

СЕССИЯЛАР

Чер-черниң күрүне эрге-чагырганының төлөлекчилерлиг органы болганда Советтер коллективтиг удуртулганың ёзулуг идередикчизи болуп турар. Советтерниң сессияларын чогуур үезинде чыыры — ооң мурнунда турар сорулгаларны боттандырарына дузалаар дээрзин дуржулга кергузуп келген. РСФСР-ниң Конституциязында дурумчуткенин ёзугаар район, хоорай, суур болгаш кодээ Советтериниң сессияларын чылда 6 катап азы 2 ай болгаш-ла эрттирер ужурлуг. Ынчалза-даа чугула айтырыгны чугаалажыры албан апарганда, эвлчег чок сессияны чыып болур. Сессияларны ой-шаанда эрттирери чүгле шын удуртулгага болгаш Советтериң мурнунда турар сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге дөгүм болур эвес, харын Советтериң амыдыралында депутаттарның идепкейлиг киржирин болгаш бүрүн эргелерин хандырар. Советтер ажылының чугула организастыг хевири болур сессияларны соолгу чылдарда республиканың чер-чер Советтериниң күүскомнары ой-шаанда чыылдырар болгаш эрттирер талазы-биле ажылды эвлээн экижиткен. Конституцияда айытқан хуусаазын хажыдар чоруктар чыл бүрүде кызырып турар.

1965 чылда республиканың чер-чер Советтериниңдеп чаңгыс-даа Совет сессия эрттирериниң хуусаазын хажытпышаан. Сессияларга улус ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга холбашкан эң чугула айтырыгларны чугаалажып келген. Эрткен чылын бүгү-ле район Советтериниң сессияларына база Кызыл хоорай Совединиң сессиязынга 1965 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планын болгаш күрүне бюджедин көрүп бадылаан. Бо чылын база-ла ол айтырыгларны сессияларга чугаалажып көрген болгаш сессияларның шиитпирлериниң күүселдези дээш Советтер, оларның күүскомнары ажылдап кирипкен. Советтериң шиитпирлериниң күүселдези эки организастаттынганда, улус ажыл-агыйының планныг сорулгалары чедиишкинниг күүсеттинер болгаш күрүне бюджедин чөп ажыгларынга улуг ужур-дузалыг. Чер-чер Советтериниң депутаттары амты үеде сессияларның шиитпирлерин чонга тайылбырлавышаан, ооң күүселдезин чедип алыры дээш организастыг ажылдарны сонгукчуларының ортузунда чорудып турар.

Эрткен чылын сессияларга ангы-бүрү айтырыгларны чугаалашкан болгаш оларның күүселдези база-ла аңгы-аңгы болгулаан. Чамдык Советтер сессияларга белеткелдиң болгаш оларны эрттиреринин деннелин эвлээн экижиткен, аңаа депутаттарын, доктаамал комиссияларның база активтерниң киржилгеин эвлээн калбарткан. Маңаа Каа-Хем район Совединиң болгаш Кызыл хоорай Совединиң сессияларының бедик деннелге эртип турарын демдеглеп болур.

Кызыл хоорай Совединиң күүскому сессиялар эрттиреринин тускай планын ажылдап кылгаш, план ёзугаар сессияларны эрттирип келген. Депутаттарга баш бурунгаар дыннадыышкыннарны чорутпушаан, парталга дамчыштыр сессияларның болур черин, шагын база чарлап турар. Сессияга тургузуп турар айтырыгларны чугаалажып көрүнге депутаттарның киржилгези эвлээн экижээн. Кызыл хоорай Совединиң күүскому эткен сессиялларның шиитпирлериниң болгаш депутаттарның киирген санаал, шүгүмчүлелдериниң күүселдезиниң дугайында информастыг дыннадыларны дараазында сессияларның ажылының үезинде дыннадып келген. Каа-Хем район Совединиң сессиялары база чогуур үезинде бедик деннелге эртип келгенин демдеглээри чугула. Кызыл хоорай болгаш Каа-Хем район Советтериниң ажылында бир эки чүүл болза, оларның доктаамал комиссиялары сессияларның белеткелинге үргулчу киржип, херек апарганда эдеринчи илеткелдерни кылып турары болур. Эткен чылын доктаамал комиссияларның кол нургулайы сессияларга отчёдун бергеннер. Мындыг чижектерни хөйу-биле кергузуп болур. Сессияларны бедик деннелдиг эрттирип, ооң үндурген шиитпирлерин чедиишкиниг организастап турар кодээ Советтер бисте хөй. Оларның чижээнге, Чөөн-Хемчик районнуң Алдан-Маадыр, Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык кодээ Советтерин киирип болур.

Ынчалза-даа Советтериниң сессиялыг ажылында четпестер ам-даа үргулчулеп турар. Чер-чер Советтериниң хөй кезии сессияларны депутаттарның чогуур санында чыып турзадаа куду деннелде эрттирип турар таварылгалар бар. Харын-даа чамдык Советтер депутаттарның сессияга олуржур хуузу четпес турда сессия эрттирип, дүрүмнү каржызы-биле хажыдып, чүгле сессия чыылдырган санныг болурун оралдажып турган. Ындыг таварылгалар Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорай, Сут-Хөл кодээ Советтеринге болгулаан. Депутаттарның чогуур олуржур хуузу деңгүп-ле четкенде сессия эрттирер чоруктарны Улуг-Хем районнуң Арыг-Үзүү болгаш Чаа-Хөл кодээ Советтери болдуруп келген. Сессиялар эрттиреринің талазы-биле хоойлуну хажылып турда, район Советтериниң күүскомнары хемчег албайн келген болгаш Советтерниң статистиктиг отчёттарынга ол Советтер сессияларны чогуур саны-биле эрттирген деп, Совет эрге-чагырганың үстүкү органынга киирип турган болгай. Шынында депутаттарның чогуур хуузу четпейн турда эткен сессиялар, сессия эткен деп санга кирбес ужурлуг. Ол сессия бодунуң чогуур бүрүн эргезин албааны ол деп саналар херек. Сессияның белеткелин бедик деннелге кылбаанының уламындан эткен чылдың июль айда Улуг-Хем район Совединиң сессиязы доктааткан хүнүнде болбайн барган. Өвүр район Совединиң отчёттуг сессиязын соок черге эрттиргени-биле чавыс деннелдиг болган.

Сессияларның үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастаар, контрольдаар ажылдарны чамдык чер-чер Советтери чавыс деннелге чорудуп келгени-биле дыка хөй шиитпирлер күүсеттинмейн артып каап турар. Маңаа чаңгыс-ла чижек: Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик район Советтериниң сессияларына чыл бүрүде социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш хөй-ниитинин корум-чүрүмүн камгалаарының дугайында айтырыгларны чугаалажып, эки шиитпирлерни хүлээп ап келген, а херек кырында ол айтырыг талазы-биле байдал адаттынган районнарда экиживаан, харын-даа кем-херек үүлгедир чоруктар ам-даа үргулчулеп турар. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастап шыдаваанының херечизи-дир. Ол ышкаш чижектерни өске-даа черлерден адап болур. Сессияларны чогуур хуусаазында эртирбейн баар чорук, демократияны каржызы-биле хажыдарынга, демократияның коллективиг шиитпириниң ролюн кудуладырынга чедирип болур дээрзин айтыр херек.

Чер-чер Советтериниң сессияларын чогуур үезинде бедик деннелге эрттирип, үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастаар талазы-биле бистиң мурнакчы Советтеривистиң дуржулгазын ажыглап, сессияларны ылап-ла коллективтиг удуртулганың ёзулуг төву кылыр чорук, чер-чер Советтериниң база оларның күүсекчи комитеттериниң кол сорулгазы болур.

Ш. КАНДАН,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилдизиниң улуг инструктору.

Көдээ тудуг * Көдээ тудуг * Көдээ тудуг

Ондар Лопсанович Доржу № 463 мехколоннаның Чадаана участогунда коммунистиг кушажылдыы деп ат дээш демисежип турар эш Орловтуң тудугжу бригадазында бызаңчылап турар. Ол хоочун тудугжу бодунга даандырган ажылдарынга ак сеткилдиг, үлүг нормазын хүн бүрү 140 хуу чедир күүседип, шалыпчы ажылдап келген.

Амгы үеде Никита Орловтуң бригадазы Чадаана хоорайда 12 аал ишти чурттаар ийи каът бажыңның тудуун бо айның төнчүзүнде доозар сорулгалыг ажылдап турар. Орта эш Доржу ышкаш мурнакчылардың улуг үлүү кирер.

ЧУРУКТА: Ондар Доржу.

Сезу болгаш фотозу Ч. СЕНДАЖЫНЫҢ.

ШАЛЫПЧЫ БРИГАДА

Кежуп чоруур № 463 механизастаттынган колоннаның Шагаан-Арыг участогунда ШиринООл Буйупейге удурткан бригада шалыпчы ажылдыларга санадып турар. Көдээниң чурттакчыларын чаа, чырык болгаш чылыг чурттарга бажыңнары-биле бөлөө молчынныларга улегерлиг кажаларны тудуп бөөр сорулгазын ук бригада шынарлыг болгаш ой-шаанда күүседип турар.

Амгы үеде бо бригаданың кежигүннери малынныларга ийи аал ишти чурттаар чурттарга бажыңнарын тудуп эгелээн. Январь 15-те бригада бир ындыг бажыңны «Улуг-Хая» совхозтуң хойжуларынга тудуп доосан. Олар ам «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырында ажылдап турарлар. Бригаданың кежигүннериндеп Ондар Самбуу, Иван Матый-ООл, Мартык-ООл олар мурнакчыларга санадып турар.

Бичии коллектив боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгени база ап турар. Партияның XXIII съездизинге алдар кылдыр тудугжулар Буура деп черде ол-ла совхозтуң хойжуларынга бир үлегерлиг улуг хой кажаазын, хойжуларның чурттаар бажыңы-биле кады апрельде доозун бөөрин хүлээнип алганнар.

С. СОТПАЯК.

Депшилгелиг хевирлерни ажыглаар

Бо айның эгезинде, мурнунда «Чадаана көдээ тудуг» эргелели деп адап турган, а амгы үеде кежүп чоруур № 463 механизастаттынган колоннаның партия-ажыл-агый активинге 1965 чылдың түннелдериниң болгаш чаа чылда сорулгалар дугайын чугаалашкан.

Ук организация үш черде тудуг чорудуп турар участоктарлыг. Оларның иштинден Шагаан-Арыгда тудугжулар өскелериндеп дээре түннелдерни чедип алганнар. Ол участок чуртталга тудуунуң планын 113,8 хуу күүсеткен, а өске хевириниң ажылдары чедир кылдынмаан. Ында керээ ёзугаар ажылдап турар кол тудуг организациязы 52 муң рубльди шингээдип албаан. Арткан ийи участоктар (Чадааннаның боду биле Кызыл-Мажалык) талазы-биле ук көргүзүглер мындыг: чуртталга шөлүнүң шингээдиишкини — 128,2 болгаш 75 хуу, кол тудуг организациялары — 144 муң болгаш 67 муң рубльди шингээдип шыдавайн барганнар.

Ниитизи-биле кежүп чоруур № 463 механизастаттынган колонна (КМК) 263 муң рубль түннүг капитал салыышкынын эткен чылын ажыглаваан. Участоктар аайы-биле ол хөренгини хуваарга: Чадаана — 144 муң, Шагаан-Арыг — 52 муң болгаш Кызыл-Мажалык — 67 муң рубльдиң ажылдарын чедир кылбааннар.

Ол дээрге эткен чылын ажыглалга кирер ужурлуг чугула объектилерни тутпааны-дыр. Чижээлээрге, Чадааннаның Хөндергейге кырганнар чурттаар комплексини (ой-шаанда төлевилелсмета документилерин белеткевээнинден), «Чыраа-Бажы» совхоз төп сүт-бараан фермазының тудуун, «Сут-Хөл» совхоз Ак-Дашта бызаа кажаазын, «Тыва» совхоз инек кажаазы дээн чижектиг, амгы үеде эргежок чугула тудугларны ажыглалга киирер аргазы чок болганнар. Ооң кол чылдаааны — бир талазында, тудуг материалдары-биле (цемент, шифер, демир-бетон конструкциялар, курраг штукатура, дөрбелчиннеи чонган болгаш дилген ыштар) хандырылга болганчок үзүктелиишкинге таваржып турган. Ыяш материалдары үзүктели бөөри ооң чогундан эвес, а ону сөөртүп эккеп алыр автотранспортту шын эвес ажыглаанындан болуп турганын активтиг киржикчилери шүгүмчүлээннер. Ол дээрге күш-ажылды организастаанында улуг четпестер барының херечизи-дир.

Ажылдан үнер-кирер чорук хөй болуп, доктаамал быжыккан коллективтер тургустунмайн келгени тудугнуң шынарын, темпизин экижидеринге шаптыктап келген. Ажылдан үнген 190 кижиниң 33 ажыл шагын доктаамал үскени дээш тудугну каар ужурга таварышкан.

Тудуг коллективтериниң аразында ёзулуг социалистиг чарыштыны организастаар, чарыштың чорун турар байдалын үргулчу чырыдып, көскү агитацияны ажыглаар болгаш тиилекчилерге моральдыг болгаш материалдыг деткишкиннерни доктаамал көргүзер. Ооң башка эткен чылын социалистиг чарышка мурнакчылар болуп шылгараан бригадалар бар-даа турза, оларның ажыл-херээнде депшилелиг хевирлер, оларның дуржулгаазы өскелериниче нептеревейн барганы — партия, профэвилел организацияларының тудугжуларны чарышче мобилизастаар талазы-биле чедимче чок ажылдаанын көргүзүп турар-дыр. А мурнакчы бригадалар кайыдаа участоктарда бар: чижээ, Чадааннаныында — Монгуш Орусоолга баштаткан комплексилиг бригада, ол-ла участоктан Никита Орловтуң, Кызыл-Мажалыктан Ооржак Кызыл-ООлуң, Шагаан-Арыгдан эштер Иванов биле Красногорнуң бригадалары чыл планын оранчок джыр күүседир аргалыг болганнар. Бо эштериниң коллективтеринде күш-ажылчы хүнүү, ажылчын күжүн, материалдарны болгаш транспортту, механизмнерни канчаар хуваганын өөренип көөру, оларда бар арга-дуржулганы өске бригадаларга ажыглазары негеттинип турар.

№ 463 КМК-га эткен чылын дыка хөй хөрөнгө үрей кылыышкынны өде кылырынга болгаш мурнунда чылдарда чедир тутпаан чүүлдерни эдип-чазаарынга үнген. Шак мындыг артык шүүлдер кылза чогуур тудуг-монтаж ажылының хемчээлин кызырып келгени билдингир. Харындаа чыл планы ниитизи-биле күүсеттинмээн-даа болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Ам бо чылын чедимчелиг ажылдаар дизе, эң баштай тудуг экономиказының айтырыгларын ханыы-биле өөренири чугула. Экономика өөредилгезинче тудугжу бүрүзүн хаара тудуп, СЭКП ТК-ның март болгаш сентябрь Пленумнарының шиитпирлерин удуртулга болдургаш ажылдаары негеттинер.

М. СОТПА,
№ 463 КМК-ла кадрлар килдизиниң начальниги.

Парторганизацияларда

Дээрелернің бирээзинде

Партия организациязының дайынчы чоруу — ооң хүрээлеңинде турар коммунистерниң күжүн бүдүрүлгеге таарыштыр тургусканындан, оларның чон ортузунга кижизидикчи болгаш организакчы ролюн бедиткениниден дорт хамаарылгалыг.

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунда партия бюрозу (секретары Б. С. Чигжит) коммунистерни бүдүрүлгениң чугула адырларында биллилин-биле хуваап тургускан. Колхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар коммунистерниң 65 хуузу материалдыг үүлүлүү тургузукчулары. Иви кадарчызы С. Куку, аңчыдар Лузучик Бараан, Кара-Дамдын, өшкү кадарчызы Бөл Сундуй, чазаныкчы Шой-Сюрюң, инек кадарчылары Биче-ООл, Сандаажан олар колхозтуң мурнакчылары болу бергилээн.

Күрүнеге сүт, эт, дүк садар план ажыр күүсеттинген, малга 100 тонна концентраттыг чемни белеткеп алган. Колхозтуң 84 аңчылары 49 муң рубльдиң өлүүн күрүнеге киирер турган, 59 муң рубльдин эки шынарлыг өлүүн дужааган.

Коммунистер чонуң культурлуг амыдыралын экижидип, оларны коммунистиг ёзу-чурумга кижизиденринге база-ла идепкейлиг демиселчилер. Талым сүт-бараан фермазында партия белүү (удуртукчузу Биче-ООл) хуралдарны ой-шаанда эрттирип, оларны бүдүрүлгениң чугула айтырыглары-биле холбаштырып келген. Ферма электри чырыктыг, радиоприёмниктиг, кызыл булуңну чаартыр дерип тургускан. Неделяда ыытқан солун номчулгаларын 3 удаа чорудуп, агитчуудустарны үргулчу үндүрүп, аныяктарның күжү-биле концерт көргүзүглерин доктаамал организастап келген.

Партия организациязының чанында лекторлар белүүнүң удуртукчузу Виктор Агбаан, партия кежигүнүнге кандидат Доржу Кысыгбай, ДолгарООл олар чон ортузунга пропаганда чорударының тергиннери.

Колхозчулар ортузунга социалистиг чарышты болгаш оон дээди хевири—коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни организастаан. Коммунистиг күш-ажылды дээш Көк-Чарның, Талымның сүт-бараан болгаш иви фермаларында демисел улам күштеалген. Механизаторлар коллективи база-ла олардан соңнаваайн, белеткелин үргулчулеп, кылып чорудар ажылдарының планнарын тургузуп, кижи бүрүзүнүң тускай хүлээлгелерин тодарадып, коммунизм тургузукчуларының моральдыг дүрүмнерин сагыш турарлар.

Партия организациязы колхозчуларның амыдырал-чуртталгазын экижидеринче онза сагыш салган. Колхозтуң ийи фермаларында 8 чуртталга бажыннары немей тутунган, иви кадарчыларындан аңгыда бүгү кадарчылар бүрүнديرилгелиг бажыннар-биле хандырылган. Ферма төптери чырыткылыг, радиожуттунган. Бо чылын иви кадарчыларын чылыг бажыннар-биле хандырарын планнаан.

Коммунистерниң организакчы ролюн күштелдиргениниң түннелинде колхоз республиканың мурнакчы ажыл-агыйларының одуруунда киргеи: күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн, ниитинин корум-чүрүму экижээн. Колхозчуларның культурлуг дыштанылгазын чөп организастаарынче чогуур кичээнгей салдынган. Аныяктар кежээлерин үргулчу эрттирип, клубка лекция-беседаларны чорудуп, концерттерни көргүзүп, көскү ажылдарны кылып турар апарган. Колхозтуң клуву «Тыва АССР-ниң дээре клуву» деп хүндүлүг атты чедип алганы таварылга эвес.

Партия организациязының хүрээлеинин быжыглаар ажылды боттандырып, мурнакчы 12 кижилерни партияның кежигүнүнге болгаш кандидадынга хүлээп алган. Аныяк коммунистер-биле ажыл эки черни эвлеп, оларның хуралын ийи удаа чыгган.

Чамдык кылдынган ажылдар бардаа болза, дээрелерниң бирээзи бо колхозтуң партия организациязының ажылында четпестерни чок деп болбас. Партия хуралдарынга коммунист удуртукчунуң тускай харыысалгазының дугайында айтырыгны чугаалашпаан, партия бөлүктериниң удуртукчуларының семинарын эрттирбээн. Социалистиг чарыштың түннелдерин чогуур үезинде үндүрбейн, көскү агитацияны делгереңгейи-биле ажыглавайн, коммунистерниң болгаш удуртукчу ажылдакчыларның экономиктиг билиин бедитпейн келген. Клубка, кызыл булуннарга сураглыг малчынларның байырлыг хүннерин болгаш мурнакчы дуржулгаларын пропагандалаар ажыл четпес тургустунган.

— Чедир кылдынмаан ажылдар бистиң организацияның чоокку үеде кылып чорудар ажылдарының угшиин боттары-ла айтып турар-дыр. Ынчангаш партияның XXIII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражырынче коммунистерни болгаш бүгү колхозчуларны сырый эвилелдээри — кол сорулгавыс болур — деп, партбюро секретары Бараан Чигжиттиң чугаалап олурары-ла шын.

Н. БЕГЗИ.

БИР-ЛЕ ДУГААРЫНДА ШЫНАР

Самагалдай суурда чаа-чаа тудугдар чыл келген тудум-на немежип бар чыдарынга чурттакчылар өөрүп турар. Ындыг болаадаа «Тыва тудуг» трезинин кежүп чоруур № 62 механизастаттынган колоннаны кылган тудугларының шынарынче сагыш салбайн турар. Самагалдай суурга 1962 чылдан бөөр чаңгыс аай төлевилел ёзугаар туттунган ийи аал ишти чурттаар эвлээн каш бажыңнар ажыглалга кирген. 1963 чылдан он ийи аал ишти чурттаар ийи каът бир бажыңны база тудуп эгелээн. Самагалдайга ыяш бажыңнар тудары өске районнардан чиик. Райулетпүр комбинадының ыяш белеткелчилери ооң мырыңай чаныдан бот-үнезин чиик тудуг ыяжын белеткеп болур болгай. Ындыг турбуже мехколонна тудугга хереглээр ыяшты Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Таңды районнарның девискээрлериндеп база Кызылдың ыяш белеткээр черлериндеп эккеп турарын кижи кайгаар. Ол ам алызында баргаш, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин улгаттырарына чедирип турар болгай. Чарыгдалдар хөй, а туттунган бажыңнарның шынары база дыка дувуренчиг. Үстүнде адаанывыс ийи аал ишти чурттаар болгаш ийи каът чаңгыс бажыңның чедир кылдынмайн арткан түүлдери кайы хөй. Ооң уржуубиле демги чуртталга бажыннарын шуптузун дораан-на капитал септелгеже киирер ужурга таварышкавын айтырга-ла четчир.

Чүгле 1964 чылда тудуп дооскан бажыңнарның алдызы 1965 чылда ындыг септелгеге кирген болгаш эткен чылдың декабрь 30-де ажыглалга кирген 12 аал ишти чурттаар бажыңның бүгү печкалары бо чылдың январьда-ла үрелии, буступ, ышталып эгелээн. Чамдык бажыңнарның чылыглаашкыны барык-ла чок чыгыы, кырын чуга хөмген, доразын карак ажыттап, довуракдаа төкпейн калбак маңза-биле дуй каккылап каан. Чамдык бажыңнарның соңгалары чаңгыс каът, эжиктер болгаш соңга кастыктары боош, элецейниң тургулаар. Моңу кандыг шынар дээрил?

Тудуг материалдарының камналгазы чок, ол хамаанчок прораб эш С. Шумов тудуг материалдарын бодунуң хууда өөрүү дег аажылап турганын «Шын» солунга бижээн болгай. Ол чорук база-ла тудугнуң шынарынга, ооң бот-үнезинге багай салдарны чедиргени чугаажок.

Бо чылдың эгезинден эгелеп, мехколонна бо айтырыгны эдип алырының хемчээн алыр орнуга, орта чурттакчыларның хомудалы турун келирге, мурнунда тудугга ажылдан турган чамдык кижилерни ажылдан үндүрүп, дериглерни болгаш техниканы Кызылче сөөртүп алгаш чорупкан.

Бо участоктуң ажылын шуут үндезини-биле чаарты тургузуп, тутқан тудугларның шынары дээш демисежириниче харыысалгазын улгаттырары негеттинип турар. Районнуң чамдык организациялары-биле ажыл-херекчи харылааныы-биле тудар ужурга олар таваржып келген. Ол эки херек. Ынчалза-даа чамдык чижен, кажар кижилер ону өскээр ажыглап, тудуг материалдарын тотчеглээр чоруктар тургулаан. Ол бүгүнү дарыы чайладып алгаш, район төвүнүң тудугларының шынарын экижидери чугула сорулга болуп турар.

М. МОНГУШ.

Райком бюрозунда

СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң бюрозу «Тээли» совхозтуң партия комитединиң секретары эш В. Очур-ООлуң «Ажылчы чоннар ортузунда кижизидилге ажылының байдалының дугайында» деп илеткелин дыннап чүгаалашкан.

Партком беш партия эге организацияларынга даянып ажылдап, чон ортузунга лекция пропагандазын соолгу үеде эвлээн күштелдирген. Бо талазы-биле Дөң-Терек, Найырал салбырларда партия организациялары дээре ажылдап турар.

Ынчалза-даа кижизидилге ажылдары практиктиг сорулгалардан хоорук болуп турарын бюро айыткан. Совхозта күш-ажылдың сагылга-чуруму дыка кошкак. Эткен чылын хөй кижи биче хулиган херек үүлгеткеш, шииттирген. Улуг кем-херек үүлгедиглери-даа бар болуп турар.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунга идеология ажылының бүгү хевирлерин экижидерин партия комитединге бюро дааскан.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

Пропагандистер семинары

Чоокта чаа СЭКП Улуг-Хем райкому политиктиг эге школаның пропагандистериниң семинарын эрттирген. Районнуң ажыл-агыйының эткен чылда түүнелдериниң болгаш 1966 чылда алган хүлээлгелериниң талазы-биле СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Митвинин номчаан лекциязын олар дыннаваннар.

Семинар дуржулга солчуушкунунче кол кичээнгейин угландырган. Кичээлдерге канчаар белеткенириниң болгаш эрттиреринин дугайында методиктиг илеткелди партия райкомунуң ажылдакчызы Куулар Калындуу кылган. Ооң сөөлүнде пропагандистер боттарының канчаар ажылдап турарының дугайында эрга-дуржулгазын солушканнар.

Х. ТААН-ООЛ.

МАЛ АЖЫЛЫНГА УДУРТУЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

«Кара-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери отчёттуг үениң иштинде СЭКП ТК-ның март Пленумунуң (1965 ч.) шиитпирлеринге үндезилээн, колхозтуң экономиказын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Колхоз 1965 чылда күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының планнарын бүрүн күүсеткен.

Мыйыстыг бода малдың болгаш торт хойларның баш санын остүрериниң планын күүсеткен. Ниитиниң малының баш саны 1964 чылда турганнарга удур 11,1 хуу өскен. Колхозтуң акша орулгазының планы 133,7 хуу күүсеттинген. 1964 чылга удур ниити орулга 39 хуу өскен. 1964 чылда бир малчын ореге 88 рубль ап турган болза, 1965 чылда 103 рубль четкен. 1964 чылда бир кижи-хүнүнге 1 рубль 46 көпеек төлеп турган болза, 1965 чылда 1 рубль 77 коп. болган.

Мыйыстыг эки көргүзүглер-биле чергелештир бар четпестерни, шиитпирлеттинмээн айтырыгларны илеткелчи, колхоз даргазы О. Маңзырыкчы болгаш санал бергеи колхозчулар демдеглээннер.

Мыйыстыг бода малдан өске малдарның баш санын остүрер план күүсеттинмээн. Чыл дургузунда муң ажыг баш мал яязы-бүрү чылдагааннар-биле хораан. 540 баш хой кызыраан.

Тарын боозадылга, малдың уксаазын экижидер — бо депшилгелиг аргалар колхозтуң мал ажылында бо хүннерге чедир нептеревээн. Боттарынга даандырган ажыл-херектеринге инициатива чок, шүүпеп ажылдап турары дээш мал эмчизи эш Дадар-ООлду болгаш зоотехник эш Маңдакты колхозчулар шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Колхозтуң сүт-бараан фермаларында, хойжу бригадаларның төптеринде болгаш малчынларның турум кыштагларында чаңгыс аай хевириниң мал кажаалары болгаш чазагайжыды кылган чуртталга бажыннары дыка эвээш болуп турарын малчыннар саналдарынга чугаалап, баштаар черин чемелеп турганнар.

Кара-Хөл мал одарының талазы-биле эгээртиннее байлактыг чер. Ындыг турбуже, 1965 чылда мал чемнери белеткээриниң планын күүсеттээн. 180 гектарга көк-суда тараан, ооң ажаан алымышкынын организастыг эвес эгелээнинин түүнелинде мал тотчеглен чигген.

Бо хүнүнде колхозтуң девискээринде мал кыштагладымышкыны эвлээн дүвүрээзиниг байдалда чорун турар. Хар улуг чаггаан болгаш мал чемниниң курлавыры тоонуп турар. Чоокку үениң иштинде мал чемнерин бар черлериндеп тыптынып алыр талазы-биле хемчеглер албас болза, кыштаглаашкынга бергедээшкиннер таваржып болур.

Колхозтуң чылда киирин алыр бүгү орулгазының 86 хуузун мал ажылының продукциязы эвлеп турар болгавда, малдың уксаазын экижидер, мал кажаларының тудугларын кылыр, четчир санныг чемнер белеткээр болгаш малчынларның культура-амыдырал хандырылгазын экижидер айтырыгларга удуртулганы моон соңгаар экижидерин колхоз баштаар черинде отчёттуг хурал негээн.

Эткен ажыл-агый чылында күш-ажылга эки түүнелдерни чедип алганы дээш 41 колхозчуларга 80—90 рубль чедир немелде төлевирин болгаш хойжулар Сагаан, Сайын-ООл, саанчы Серекмаа, тудугжу Норбужап, механизатор Шилов оларга кызыл вымпелдерни отчёттуг хурал үезинде тыныскан.

Кара-хөлчүлер бо чылын күрүнеге 204 тонна эттиг, 220 тонна сүттүг болгаш 21,9 тонна дүктү күрүнеге садарын хүлээгеннер. Партияның XXIII съездизинге алдар болдурган бүгү уустуң социалистиг чарыжына киришиишаан, кара-хөлчүлер сезуп төлептиг эвлеп шыдаарлар.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корр.

КОЛХОЗТАРДА ЧЫЛ ОТЧЁДУ

ХАНА ПАРЛАЛГАЗЫ

ОЛАРНЫҢ РОЛЮ УЛУГ

Улуг-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, оларның бригадаларының, фермаларының төпөрөнде болгаш албан организация черлериде аңгы-аңгы аттарлыг хана солуннары, шоодудулуг «Крокодил», чидиг өөстерлиг «Комсомолчу прожектор» ай санында үнүп, партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларынга улуг дузаны чедирип турар.

«Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Кожай бригадазында партия, комсомол организациялары хана парлалгазыныө улуг кичээнгейни салган. Бригадада «Колхозчу» деп хана солуну, «Комсомолчу прожектор» доктаамал үнгүлеп турар.

Бригаданың хана солунунуң бо чылгы баштайгы дугаары январьда үнген, ынчаарга эрткен чылын ол солун он дөрт удаа үнген. Ооң материалдары байлак, билдиңгир, тодаргай чижектерге азы шүгүмчүледдерге бижиттинген болур.

Чижек кылдыр ооң бо чылгы баштайгы дугаарының мурнуку үүлүн болгаш чамдык материалдарын сайгарып болур. Мурнуку үүл Кожайда сүт-бараан фермазының коллективиниң ажылын кызымаккай, түткүлдүг ажылдап турар мурнакчыларны демдеглеп, чедишкиннерин канчап чедип ап турарын айтып, бирги кварталда сүттүң чыылдазының болгаш күрүнеге садарының планын партияның ам болур үзөрби үшкү съездизиниң бүдүүзүнде ажыр күүседин алырыныө кыйгырган.

Өске бир материалда аныяк пропагандист Ч. Монгуштуң эки дуржулгазын, чаңгыс-даа кичээл үзүлбээнин демдеглээш, бөлгүмнүң дыннакчылары Май-оол Ширинн-оол, Сарыг-Шыыр Быштак-оол, Кыргыс Шыгбаа, Сүрүн Кара-оол олар кичээлдерге үргүлчү кээп, билиг-мергежилин бедидери дээш чүткүлдүг болуп турда, Д. Кара-оол, Б. Сайын-оол, Роза Шогжал, Н. Шалык олар өөредилгеге кызымаккай эвес, кичээлдерни үскүлеп турарын шүгүмчүлээн.

«Часкы ажылдарга амдан эгелээш үлегерлиг белеткенир» деп үүлде улусчу контрольдуң ажылын чырыткаш, Шагаан-Арыгның «Сельхозтехника» мастерскаязындан болгаш колхозтуң бодунуң мастерскаязындан септеттинин үнген чамдык тракторларның септелгези шынар чок болганын, ылаңгыя Шагаан-Арыгдан үнген тракторнуң Торгалыг суур четпейн чыткаш үрелгенин шүгүмчүлеп илереткен. Ол шүгүмчүлел дээштиг болган: септелге соонда үнүп турар машина-техниканы хынап турар тускай эртемниглерниң харыысялгазын күүтелдирген болгаш негелдеин шыңгыыраткан.

Кожай бригадазының төвүнде үнүп турар «Комсомолчу прожектор» кодээ ажыл-агыйның чепсек-херектерде кандыг-даа хайгаарал чок, ында-мында чыдарын чуруп шүгүмчүлээн. Ооң соонда ажылаттынып болурдаа, болбас-даа хамык херектерде чаңгыс черде мөөцнеттинип чыгдынган. «КП-нин» өске бир дугаарынга комсомолчу М. Кирооолдуң багай аажы-чаңын шүгүмчүлеп каарга, ында айыттынган фактылар шын болуп, ону комсомол райкомунуң бюрозу шыңгыы хемчег алган.

«Комсомолчу прожекторнуң» талазы-биле бир эки үүл, ооң кандыг-даа дугаарларын үүгле бригада төвүнге азып турар эвес, колхозтуң төвүнге барып азып, ында үнүп турар «КП-ни» бригада төвүнге эккеп, солуштур азып турар чорук аныяктарның кижизидилгезинге улуг салдарлыг болуп турар.

Хана парлалгаларны партия организациялары эки удуртуп, оларның ажылынче сагыш салып турарының дугайында өскедаа чижектерни көргүзүп болур. «Х Улуг хурал» колхозта партия, комсомол организациязының органы «Малчын» деп солунуң кааталгазы-даа, материалдары-даа солун, көрүштүг. Ол солунуң чаа чылга уткуштур үнген дугаарын районнуң партия конференциязының кижик-чилери улуг сонуургал-биле көрген. «УТКА-ның 25 чылы» совхозта «Коммунист» хана солуну база эки үнүп, ында бижиттинген шүгүмчүлелдиг материалдарның дээштиг болуп турарын партия, комсомол организациялары чедип ап турар. Ол совхозтуң төвүнде болгаш салбырларында хана солуннар, «Комсомолчу прожекторлар» доктаамал үнүп турарын демдеглээри чугула. Ол ышкаш хана парлалгазының база бир чугула хевири «Школаның үнү» деп солуннар ажыл-агый болгаш албан организация черлериндебо-ла үнгүлеп турар.

Мооң-биле кады чамдык партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары хана парлалгазының ажылынче сула кичээнгей салып турарын демдеглээр херек. Шагаан-Арыгның райпо, харылзаа салбыры, үлеттүр комбинады дээн ышкаш организацияларда партия организациялары хана парлалгазынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Чижээ, харылзаа салбырында хана солуну үүгле комсомол болгаш профэвилел организациязының органы болуп турар, ында партия организациязы үүге парлалга органы чок апарганы база-ла алдептиг. Чаа-Хөл ортумак школаның «Школаның үнү» деп солунун столоваяда азып каан, ында бижиттинген шүгүмчүлелдиг материалды көөр арга чок, үүге дээрге оя дүрбүп турган балап каан.

Хана солуннарның чамдыызы кандыг-бир байырлал азы демдеглелдиг хүннерде көстүп келир, ону помчууру солун эвес, чалгааранчыг, үүге дээрге кандыг-бир темага илеткелден азы лекциядан ушта бижээш, арынар эжеледир бижип каан болур. А хереө кырында бүдүүлгеде азы организацияда мурнакчылар бар, шүгүмчүлеп болур четпестер база хөй, ону үүге чырыдып болбас деп. Оон ындай чамдык хана солуннарда мурнакчыларның ажылын, дуржулгазын чыдарының орнунга ол коллективтиң удуртукчузунуң мурнакчыларны шаннаан, мактаан дужаалын ола хевээр дүжүрүп бижээн турар, ында ол узун даңгы база-ла бир азы ийи одуругну эжелей бээр. Ылаңгыя маңаа чижек кылдыр Чаа-Хөлдүң эмнелге черинде үнүп турар хана солунун чижекке көргүзерге четчир. Ооң бир дугаарында эмчилерни, оларның дузалакчыларын, сестраларны, адактың соонда аңаа ажылчыннарын дээс дарааладыр бижээн турган.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи мурнуку чылдарда хана солуннарының редакторларының семинарларын эрттирип, сургаалдаларны чорудуп, хана парлалгаларының янзы-бүрү хевирлериниң делгелгезин организастап турган, ол ажыктыг эгелээшкин сөөлгү үеде чорбастаан.

Хана парлалгаларында четпестерни чайладыры дээш партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары тодаргай, дээштиг аргаларны ажыглаар ужурлуг.

Д. АРАКЧАА.

Көскүзү-биле эки жэн

Эрткен чылдарда аныяктарның важы-чаңынга-даа, амыдырал-чуртталгазынга-даа эргиниң артыышкынарынче, ылаңгыя арага-дарыга хандыгар, шош-содаа, ыыт-дааш үндүрер чорук «Шекпээр» совхозтун Дөн-Терезинге хаая эвес болгулаары чажыт эвес турган. Чаргы-чаалы, хомудал, хоп-кочу көдүрерлериң хардаачылары кеземчени көргүлээн.

Ам Дөн-Терезин суурда байдал кандыгыл? Эки жээн деп дидими-биле чугаалап болур. Сула чаннаар хостуг үе эвээжээн. Эң ылаңгыя аныяк өскенниң амыдырал байдалы үе-биле кады хөглүү-биле эки жин, солун апарган. Маңаа бир чугула чүве суурга мооң мурнунда организастап чадашкан эң-не кол черни — аныяктарның бот-өөредилгелиг консультация пунктузунуң 7, 8, 9 класстыг филиалын бо черге организастаана болур. Ажыл соонда аныяк кижи ам чүнү кылып олурарыл? Ол аныяк кижи элээн каш чыл бурунгаар азы чоокта чаа школазын кагган азы «назы улгады бергени»-биле олурупкан. Суурунга школа ажыттына бээрге амгы үениң аныяк кижизи аңаа кайын олурар боор. «Эртем чокта эртен-даа дүн-не» деп үлегер домак дорт өөгленг каан болгай.

Октябрь айның 1-ден эгелеп ол школаже 20 ажыг кижи улуг өөрүшкү-биле, билиниң хире-чергези-биле өөренип кирипкени улуг рольдуг болганы чугаажок. Бо ажылды организастаарынга салбырда комсомол эге организациязының секретары Хажыт-оол Ондарович Кууларның шудургу, эрес, кызымак ажылын демдеглээри өөрүнчүг. Эш Куулар өдечара, дидим соруктуг аныяк коммунист. Ол соругдаан сорулгазын чедип албас болза чем-даа ишпес чанчылдыг кижи.

7,8 класстарны кызыл күш-биле организастап тургузуп алырга, секретарьның бодунга, элээн каш аныяктарга класс таарышпас болган. Суурнуң бажың бүгүдезин кезип, 4-5 хонукта маңнап келгениниң түңнелинде 9 классчылар 14 кижиниң дузызы белен болган. ВЛКСМ райкому, Чадаанада консульпункт-биле дорт харылзажып тургаш, 9-ку классты ажыдарын ол шуут чедип алган. Бодуу ам ол класстың кончуг эки өөренирикчизи болуп турар.

Билиг дээш түткүлдүг аныяктарның аразында кызымак, кичээл үспес, шудургу кижилер бар. Оларга Анатолий Куулар, Дина Ооржак, Ооржак Эмер-Сарыг, Ооржак Канчыл-оол, Монгуш Бөшкендей хамааржыр. Олар өөредилгезинге кызып турары-биле кады, салбырда чер чемишчидилгези—өдек сөөртүлгезинде мурнакчылар болуп турары — угаан-даа, күш-даа ажылынга деңге сайзыралга шын оруктуң шилиттингенин херечилеп турар.

Школа неделяда 4 катап чыглып турар. Тус-тус эртемнерге программа ёзугаар билигни алыры-биле кады аныяктар үениң болуушкуннары-биле таныжып, чаа-чаа түүлдерни билип ап, өөредилге ажылынче аныяктарның сундугуушкунун улам сорук киирип турар. Ынчаар ажылдаң, өөренип чурттаары ийи талалыг сонуургалды аныяктарга берип турар.

База бир өөрүнчүг чүве болза аныяк өскенлиг уран түүл бөлгүмү, организастыг кинолаашкыны эстетиктиг кижизидилгениң талазы-биле улуг салдарны болдуруп турарында. Бистиң клубка мооң мурнунда чылдарда планнар шуут күүсеттинмес, эт-септиг, ылаңгыя соңгалар шилиниң бустуру, үрелиишкиннер дендиг турган. Ам чок. Суурнуң чонунуң, ылаңгыя аныяктарның кинолаары черле тергиин эки жээн. Ында базала эки салдар бар. Бистиң кино механигивис, 11 класс дооскан аныяк комсомолчу кыс Марина Хомушку үлегерлиг, ээлдек-эвилеп. Ооң көскү ажылының түңнели ол-дур.

Районда эң эки механиктериң биреези ол. Ону суурнуң чону, школачылар эрес кыс дижир. Культураның олаа клубтуң шолбаны-даа дээрлер. Ол шолалар эки эки өөгленг турар.

Хомушку ай, кварталдың кино көргүзер планнарын 100 ажырбаан шаанда, хей чүве-дир. Хүннүнне чаа-чаа солун кино-фильмнерни эккеп, чон ортузунга дээштиг төптү ол быжыглап шыдаан.

Суббота кежээзинде Дөн-Терезин клувунга танцыны теп-ле шыдаары билир. Хөглүг. Найыралдыг. Солун.

Салбырның ажылдакчылары: салбыр эргелекчизи эш Саая Сюрюннуң, парторг эш Сарыглар Хирлигбейниң аныяктар кижизидилгезиниң дугайында улуг кичээнгей салганын демдеглээри чугула. Удуртуп баштаар черлери эки де, улус чон база эки-ле болур боор-дур.

Чоокта чаа кежээки бот-өөредилгелиг школаның башкылары педсовет кылгаш, аныяктарның кижизидилгезинче угланган айтырыгларны чугаалашкан. Чамдык шак үзер кижилерни, кошкактарны, класска берттүг турарларны, таакпылаашкынны чурумчуларын болгаш школаның эт-херектелин карак огу дег камгалаарынче улуг кичээнгейни угландырган.

Башкылар Зоя Монгуш, Сюрюнот Чозармаа, Ира Сарыглар өөренирикчилерге быжыг билигни бээр дээш шудургу ажылдап турарлар.

Дөн-Терезинниң аныяктарының эртем-билиг дээш күзел-чүткүлү турда, эчис сорулгазынга чедер дээрзинге үстүнде амыдыралчы чижектер херечи болуп, экижидилгени бадыткап турар.

А. ДОПЧАА.

Барыын-Хемчик район.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

«Тээли» совхозтуң Найырал салбырының малчыннарының ортузунда зооветеринарлыг өөредилге үргүлчүлеп турар. Ында ийи хойжу бригадаларның, ийи сүт-бараан фермаларының малчыннары 68 кижи бөлгүмнерде өөренип турар.

Зоотехник Х. Маадыр, мал эмчизи А. Байлаң-оол малчыннарның өөредилгезин неделада бир улаа эрттирип, айтыр темаларга хөлбашкан көргүзүг материалдарын ажыглап турарлар.

Б. БАРБА.

* * *

«Чыраа-Бажы» совхозтуң төп суурунга электроэнергиязы чедишпейн, септелге мастерскаязынга, тараа складынга, пилорамага биче күштүг моторлар ажылдап тургулаан. 1964 чылда совхозка келген «ДГ-200» дээр күштүг электростанциязы ажыглалга кирбейн чыткан.

Коммунист эш М. Комбужап техникага бедик мергежилдиг кижи болгаш, механизаторлар К. Семис-оол, М. Деспижек оларны баштап алгаш, 200 киловатт күштүг электростанцияны бо чылдың январьда ажыглалга киирипкен. Ам Чыргаккы суурда албан черлери-даа, чурттакчы бажыңнар-даа электри чырыы-биле хандыртыйган.

О. ДҮКҮҮН-ООЛ.

ЯНЗЫ БҮРҮ ДИПТЕРДЕН

Акы-дуңма чурттарда

ЧЫЛ ПЛАНЫ АЖЫР КҮҮСЕТТИНГЕН

1965 чылда улус ажыл-агый планынын күүселдезиниң болгаш улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң дугайында Польшаның Кол статистика эргелелиниң дыннадыында чугаалап турары болза, ниити үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрер талазы-биле план 102,5 хуу күүсеттинген, ниити продукцияйың немелде өзүлдези 9,1 хуу болган, национал орудга 6 хуу хире өскен.

Электроэнергияны ажылдап үндүрери 43,8 миллиард киловатт-шак, хомүр даш тывыы 118,8 миллион тонна, бора хомүр даштыы — 22,6 миллион тонна болган. Кан бүдүрүүшкүнү 9 миллион ажыг тонна болгаш прокаттыы—6 миллион тонна ашкан.

Эрткен чыл көдээ ажыл-агыйга таарымчалыг чыл болган. Үнүш продукциязын бүдүрери 8,2 хуу, мал ажылының продукциязын бүдүрери 6,2 хуу көвүдээн. Ылаңгыя чер ажылдыг бүдүрүлге кооперативтеринде кол тараа культураларының дужуду бедээн. Ам көдээ ажыл-агыйда 122,2 мың тракторлар бар. Күрүнеиң көдээ ажыл-агыйларында продукцияны бүдүрери 14 хуу көвүдээн. Чуртта тараачыннар бажыңнарының 75 хуузун болгаш күрүнеиң көдээ ажыл-агыйларының 96 хуузун электрижиткен.

1965 чылдың төнчүзүнде Польшаның чону 31,6 миллион кижи болган.

РУМЫН ДЕМИР ОРУКЧУЛАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бухарестиң демир орук районун Кызыл район деп адап турар. Буржуаз-помешкичи тургузугга болгаш фашизмге удур демир орукчуларның маадырлыг демисели-биле ол район холбашкан. 1933 чылдың февральда тура халыышкын үезинде амы-тыын бергеннерге турасказалды шаанда демир орук мастерскаялары турганы, ам «Гривица рошие» дээр машина тудуу заводунуң хериминиң иштинде тургускан. Ынчаарда ажыл соксадышкынын коммунистер удуртуп турган. Ажыл соксатканнар түренги, ядаргай чорукту узуткаарын, амыдыралдың байдалдарын экижидерин негеп, чуртка фашизмниң нептерен турарыпга удур демисеежин турган. Ажыл соксатканнарны боолап эгелээн.

Ол маадырлыг стачкага турасказал кылдыр, амы-тынын берген маадырларга турасказал кылдыр ам, февраль 16-ның соонда баштайгы воскресеньеде, Румынияга демир орукчунуң Хүнүн чыл бүрүде демдеглеп турар.

Республиканың демир орук транспортунуң чүүк сөөртүлгези дайын мурнундагы үе-биле деңнээрге, барык 4 катап өскен. Ам кан орукторның ниити узун дурту 11 мың километр болуп турар.

БӘДЧ-НИҢ ХУРАЛЫ

Бот-бодунга Экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң (БӘДЧ-нин) кежигүннери чурттарның хөмүр даш үлетпүрүнде күш-ажылдың айыл чок чоруукун болгаш гигиеназының талазы-биле эртем-техниктиг чөвүлелиниң хуралы Велка-Карловицада (Чехословакия) болуп турар.

ССРЭ-ниң, Польшаның, ГДР-ниң, Венгрияның, Болгарияның, Румынияның болгаш ЧССР-ниң тускай эртемниглери ол хуралда олуржуп турар.

ВЕНГРИЯНЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Венгрияның мурнуу районнарының кооператив шөлдеринде час эрте эгелээн болгаш хайныышкынныг күшажыл чоруп турар. Баранья областьта арбай болгаш сула тарылгазы эгелээн. Эрте чажар чочак-тараанны, макты тарып эгелээринге хөрзүнүүн чылыы таарымчалыг болуп турар. (СЭТА).

Сукарнонуң чугаазы

ДЖАКАРТА. Февраль 16. (СЭТА). Чоокта чаа Джакартага болган массалыг митингге үүве чугаалап тургаш, президент Сукарно революцияның эчис-сорулгаларын чедип алырыга индонезий улустуң чаңгыс эви эргежок чугула болуп турар деп демдеглээн. Индонезияның хамаарышпас чоруу националистериин, чүдүлгелиг бөлүктериң болгаш коммунистериң демиселиниң түңнелинде чедип алдынган дээрзин президент медеглээн. Ооң ужурунда хамаарышпас чорукту—ол дээрге, кандыг-бир бөлүктүң чедип алган онза чедишкини-дир деп санаваа болза чогуур деп, президент чугаалаан.

Национал хамаарышпас чорукту чедип алырыга улуг салыышкынны киирген коммунистериң ачы-хавыязын Сукарно бедин-биле үнелеп көрген.

Фам Ван Донгтуң интервьюзу

ХАНОЙ. Февраль 16. (СЭТА). Чоокта чаа ВДР-ниң премьер-министри Фам Ван Донг Даниянын Коммунистиг партиязының органы — «Ланд ог фольк» солуниуң төлээлекчизинге интервьюну берген дээрзин ВИА агентилел дыңнадып турар.

Америк башкарыкчы бөлүктериң чорудуп турары «тайбыгны дилеп тывар» дээр кампания болза, бүгү делегейде хөй-ниитиниң сеткил-сагыжын оожургадырыга болгаш ооң-биле кады Вьетнамда агрессчи дайынны калбартырын шапкынчыдарынга ажыглаар дээн оптуг арга болур деп, Фам Ван Донг медеглээн. ВДР-ниң девискээринче агаардан халдаашкынны АКШ-тың чазааның катап эгелээни америк империализмниң агрессчи арын-нүүрүн бүгү кижи төрелгетеннің мурнунга база катап сойгалаан.

Вьетнам айтырыын шиитпирлээринче кара чаңгыс орукту Вьетнам талазы-биле 1954 чылдың Женева дугуржулгаларының кол нүүлдерин тодаргайжыдып илереткени, ВДР-ниң чазааның 4 үүлдерде тайылбырлаан туружунда болгаш 1965 чылдың март 22-де Мурнуу Вьетнамның Хосталгазының национал фронтузунуй медеглелинде айыткан дээрзин ВДР-ниң премьер-министри айыткан. ВДР-ниң президентизи Хо Ши Мин 1965 чылдың январь 24-те хөй күрүнелериң баштыңнарынга чоруткан бодунуң чагаазында тайбыңче кара чаңгыс шын орукту мынчаар айыткан дээрзин Фам Ван Донг сагындырган: «Бир эвес АКШ-тың чазаа тайбың таарыштыр шиитпирлээрин херекте кырында күзен турар үүве болза, Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның 4 үүлдерде тайылбырлаан туружун хүлээп көөр болгаш ону тодаргай ажыл-херектери-биле бадыткаар ужурлуг. Вьетнамның Демократтыг Республиказынга удур бомбалаашкынны болгаш өске-даа бүгү шериг үүлгедиглерин шуут болгаш кандыг-даа негелдеңер чокка ол соксадыр ужурлуг. Үүгле мынчангаш вьетнам айтырының политиктиг шиитпирлээшкинин көрүп болур».

Вьетнам улустуң демисели-биле делегейиниң улустарының болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарының улуг ужур-дузазын Фам Ван Донг база айыткан болгаш америк империализмге удур демиселинге вьетнам улустуң туюлунга чедир тиилээринге чайгылыш чок бүзүрелди илергейлээн.

Кем-буруулуг ужудуушкуннарны соксадыр

КАИР. (СЭТА). Америк самолёттарының үскүлежиишкининиң түңнелинде Испанияның Паломарес суурунуң чанынга дүшкен атом чазылдырыкчыларлыг, водородтуг ийи бомбаларның болгаш онза чажыт ийи ракеталарының үрегдекчи күжү Хиросимаже октаттынган атомнуг бомбадан 3,340 катап күчүлүг болуп турар. Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының доктаамал секретариадының медеглелинде ол дугайын чугаалап турар. Шак ол хевириң өске дөрт самолёттары-биле кады «В-52» дээр бомбардировщик Италияны, Грециянны, Турцияны Иранны, Индияны, Таиландыны, Камбоджаны болгаш Японияны таварты ССРЭ-ниң болгаш КУР-нуң кызыгаарларынче ужудуушкунга турган, Алдагдалдың азы таварылганың түңнелинде ол болгаш өске-даа чурттарның хоорайларына база суурларына өлүм кыжаныып турган.

Мынчангаш Африка—Азия орнынын кырында чылда 365 хонук дүнхүн чок ужудуушкуннарны кылып турар «В-52» болгаш «В-58» дээр бомбардировщиктер делегейниң хоойлуларын болгаш ол чурттарның агаар делгемининиң кызыгаарларын үрен турар-дыр деп, медеглелде онзалап демдеглээн. Ядролуг чепсектиг америк самолёттарының ужудуушкуннарын доктаамал секретариат медеглелинде шиитпирлиг буруу шаап турар болгаш ол ужудуушкуннарны саат чок соксадырын негеп турар.

Тайбыгны болгаш айыл чок чорукту камгалаарынга улустар бүгү күжениишкиннерин каттыштырар, империализмге удур ниити демиселге эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаар ужурлуг деп, ол медеглелде онзалап чугаалаан.

Сукарнонуң чугаазы

ДЖАКАРТА. Февраль 16. (СЭТА). Чоокта чаа Джакартага болган массалыг митингге үүве чугаалап тургаш, президент Сукарно революцияның эчис-сорулгаларын чедип алырыга индонезий улустуң чаңгыс эви эргежок чугула болуп турар деп демдеглээн. Индонезияның хамаарышпас чоруу националистериин, чүдүлгелиг бөлүктериң болгаш коммунистериң демиселиниң түңнелинде чедип алдынган дээрзин президент медеглээн. Ооң ужурунда хамаарышпас чорукту—ол дээрге, кандыг-бир бөлүктүң чедип алган онза чедишкини-дир деп санаваа болза чогуур деп, президент чугаалаан.

Национал хамаарышпас чорукту чедип алырыга улуг салыышкынны киирген коммунистериң ачы-хавыязын Сукарно бедин-биле үнелеп көрген.

ӨҢНҮКТЕР НАЙЫРАЛ ДУГАЙЫНДА

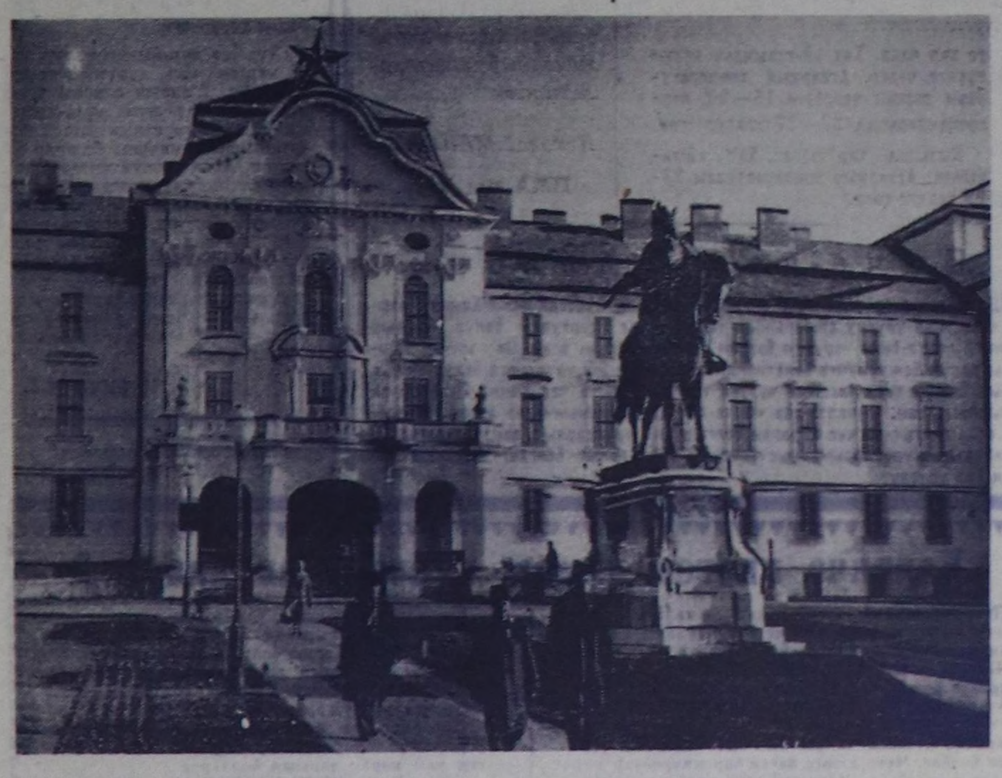

Январьда Венгр Улус Республикада сан талазы-биле 64-кү хоорай көстүп келген. Найысылалдан 30 километрде шаандакы Гёдёллё суур хоорай аларганы ол. Чаа хоорай 20 мың чурттакчылыг. Ында көдээ ажыл-агыйның сураглыг ийи институду, ийи улуг үлетпүр бүдүрүлгелери бар. Аңаа эмнедгелерни, школаларны, магазиннерни тудар.

ЧУРУКТА: көдээ ажыл-агый институдунда.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Бо найырал 18 харлаан. Ынчалза-даа ол найырал шагда-ла, маадырлыг 1919 чылда төрүттүнген, ынчан В. И. Ленинниң: **«Венгр Совет Республика делгерезин!»** деп өөстери бүгү делегейге ыыткыр чаңгыланып турган. Совет Россияның соон дарый, ол чылын Совет Венгрия тыптып келген болгаш ол республика 133 маадырлыг хүннерин чурттап эрттирген. Ол найырал 18 чыл мурнунда найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында Керээ-биле бижиглаттынып, чаа харылзааларның, бүгү талалыг болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың эгелээнин айыткан.

Ол харылзаалар венгр ажылчы чоннарга чүү болуп турарыл? Ол айтырыга венгр өңнүктер боттары харыылап турар. Венгр-совет найырал ниитилелиниң чоокта чаа болган дөртку съездизиниң төлээлериниң саналдарын бижип алганым демдеглел блокнодун ажып көрдүм. Ам ол эштерге өөстен берээли:

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүнү, секретары Иштван Сирмаи: 1919 чылда венгр улус орус ажылчыннарның болгаш тараачыннарының үлегерин бир-ле дугаарында салган, бодунга пролетариаттың диктатуразын тургускан. Социалистиг ниитилелдиң тиилелгези дээш Совет черге бистиң 100 мың венгр акы-дуңмаларывыс тулчуп турганын чоргаарланыышкын болгаш өөрүшкү-биле сактып турар бис. Венгр-совет найырал харын шак ынчалдыр эгелээн. Демиселге болгаш човулаң-хилинчекке ол быжыккан. Ажылчыннарның, тараачыннарның эң дээре оолдары болгаш интеллигенция ол найыралды фашистиг дерзиилелге удур демиселдиң үелериндe кадагалап чораан.

1945 чылда венгр-совет найыралдың төөгүзүнге чаа үе эгелээн. Совет шериглер бистиң төрээн чуртувусту хостап берген, чуртту катап тургузарда, хосталганы, национал хамаарышпас чорукту чаалап алырда, бодунуң салым-хуузунуң ээлери болуп алырда бистерге совет кижилер дузалаан. 1919 чылда эгелээн революцияны үргүлчүлевишаан, бурунгаарлаан бис, улусчу эрге-чагырганы тургузуп алган болгаш социалистиг ниитилелди тургузуп киришкен бис.

Венгр-совет найырал ниитилелиниң чиңгине секретары Иштван Криштоф: Совет Эвилели-биле экономиктиг болгаш садыг харылзааларының үнелеп четтинмес ужур-дузазын онзалап демдеглексей-дир мен. Бистиң даштыкы садыг саарылгавыстың барык 35 хуузу аңаа онаажып турар. Ажыктыг казымалдары болгаш бойдус байлактары чедишпес Венгрияның даштыкыдан садып ап турар чиг-эдиниң ортумаа-биле 70 хуузун бистерге Совет Эвилели берип турар ол факт шиитпирлиг ужурдузалыг. Ынчаарга Совет Эвилелинче венгр экспорттуң 60 хуузу машина тудуунуң продукциязы болуп турар. Сөөлгү беш чылда бистиң эм аймактыг продукциявысты садары каш катап көвүдээн. Совет төлевилел документациязынга үндезилээш база совет тускай эртемниглерниң дузазыбиле кайгамчык улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин чаа доозулган ийиги беш чылда ажыглалга киирип алган бис. Ол дээрге бистиң үлетпүрүвүстүң улам ыңайгы чечектелиишкининге кайгамчык улуг ужур-дузалыг бүдүрүлгелер болуп турар.

Венгрияда Эртемнер академиязының чиңгине секретары Тибор Эрдеи-Груз: Улуг күрүне-биле деңгеге болгаш дузалажылгага үндезилеттинген быжыг харылзааларны чурттуң төөгүзүнде бир-ле дугаарында таарыштыр тургузуп алган бис. Сөөлгү он беш чылдың дургузунда Совет Эвилели барык 1800 үлетпүр бүдүрүлгелериниң бүрүн документациязын бистиң эргевиске берген. 3500 венгр тускай эртемниглер мурнакчы технологилны, аргаларны болгаш бүдүрүлге чорудулгаларын ол черинге барып өөренип алыр аргалыг болган. Совет дээди өөредилге черлерин 3000 аныяк венгр тускай эртемниглер дооскан.

Шүлүкчү Габор Гараи: Венгр романнар, шүлүктер, шиилер орус дылда, тодаргайлааргa делегей дылында массалыг тиражтыг үнүп турар апарган, ол факт венгр чечен чогаал делегей ареназыынче үнгенин айтып турар-дыр. Ам ону делегейниң бүгү булуңнарында номчуп турар. Совет номчукчуларга бистиң үүгле классиктеривис эвес, харын амгы Венгрияның чогаалчылары база калбак сураглыг апарган. Чаа совет чогаалдарны венгр дылда үндүрүп турары бистерге ёзулуг улуг болуушкун болур-дур.

Будапештиниң политехниктиг институдунуң дөртку нурузунуң студентизи Мария Сомбатхеи: Өңнүктер бергелерге билчир. Эрткен чылын бистиң 25 студентилеривис Совет Эвилелиниң мурнуу талакы суурларының бирээзинге барып, аныяктарның тудуг лагеринде колхоз бажыңнарының тулуунга киришкен. Ооң соонда далай кыдыынга дыштаныып чораан. Ынчан берге болуп турган-даа болза, ам ынар база дагын баарынга бистериң шуптувус өөрүшкү-биле белен. Үүге дээрге кижилериниң ёзулуг найыралы аңаа улам калбарып, быжыгар чорду. Ооң соонда совет студентилер бистиинге «күш-ажылчы» алы-чорук кылып чораан. Ынчан студентилериниң эртем конференциязын эрттирген бис, аңаа Совет Эвилелиниң, Чехословакияның, Польшаның, ГДР-ниң ...оолдар, кыстары киришкен.

Найыралдың съездизинге барык 30 кижи үүве чугаалаан. Чурттуң янзы-бүрү булуңнарындан янзы-бүрү эртемнериң кижилери чугаалап турган. Ынчалза-даа венгр болгаш совет улустарның найыралын уламна быжыг болгаш үре-түңнелдиг болдурар деп күзел-чүткүл ол чугааларда чаңгыс аай сиңиккен болган.

М. ПОПОВ.

ТӨӨГҮНҮҢ АЛДАРЛЫГ АРНЫ

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур

Иван БАГРАМЯН,
Совет Эвилелинин Маршалы

Кажан Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Хүнү чоокшулап келгенде, бистиң Чепсектиг Күштеривистиң алдарлыг дайынчы оруунуң үе-чадаларын үргүлүү-ле бодап-сактып кээр-дир бис. Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң бүгү маадырлыг чоруктарын маңаа какеы чугаалаары болдунмас чүве болганда, үүгле «Земланд Операциязынга» тураскааткан хайныышкыныг болуушкунуу дугайын чугаалаксап тур мен.

Ада-чурттуң Улуг Дайынының соолгу чылы — 1945 чыл чүве. Совет-герман фронтунуң соңгу-барымын угланыышкынына шыңгыы тулчуушкуннар прусс империализмниң мырыңай-ла ижээнинге— Чөөн Пруссияга, тайбыңга ынакшылдыг прибалтий аймак-сөөк улустардан кажан-бир шагда рыцарларның эжелеп алганы черлерге болуп турган.

Февраль 18-те армия генералы И. Д. Черняховскийниң өлүрткениниг-биле холбаштыр 3-кү Белорусс фронтузунуң шериглери Дээди Кол командылалдың Ставказының Төлөлекчизи Совет Эвилелинин Маршалы А. М. Василевский баштай берген. Бо одуругларның-авторунуң командылап турганы 1-ги Прибалтий фронтузунуң дайынчылары шериглериң Земланд болуу кылдыр эде организастаттынган. ынчангаш олар база-ла А. М. Василевскийниң командылалынга киргеннер.

Фашистиг шериглериң Чөөн Пруссияда кол, эң-не күүлүг быжыгланыышкынын штурмнаарын белеткээр база немец-фашистиг шериглериң бүгү Земланд болуглениишкинин чылча шаап чок кылырын Маршал меңээ февральдың төнчүүнде дааскан чүве. Ол операция «Земланд Операциязы» деп атты алган.

Бо эң-не берге операцияга белеткениринге биске айдан хөй эвес үе арткан турган. Чаңгыс-даа хүн эрттирбейн, генерал-полковник В. В. Курасовка баштаткан шериглериң Земланд болуунуң штавы ажылдап кириишкеннер. Земланд болуунуң штавы ажылдап кириишкен. Камгалалдың байдалын болгаш дайынның болуглениишкинин улам-на тодарадын билип алыры, эң-не кызыы байдалдарда хөлчок нарын эде тургузуушкунну боттандырары база оларны ам болур штурмга белеткээри негеттинин келген.

Кёнигсбергтиң күүлүг быжыгланыышкыннарының дугайында хөй-ү чугаалап болур. Бир-ле тодаргай таварылганың дугайын маңаа чугаалаар мен. Дайынның камгалалының мурнуку шугумуи эде тургузуп турар үеде, мен бот-боттарындан 3—4 километр туруп турар борбак арга-ларже кичээңгей салырының чугулазын инженер шериглериниң начальниги генерал-лейтенант В. В. Косаревке чугаалаан мен.

— Ындыг-дыр,— деп, бистиң инженер чугаалаан.— Ол борбак арга-лар-дыр... Ооң адаанда үш каът күүлүг быжыгланыышкыннар чаштынып чыдар-дыр...

Ындыг тускай быжыгланыышкын бүрүзү-ле шыңгыы камгалалга чыткан. Ол быжыгланыышкыннарның саны мурнуку туруштарда оң бөш хире болган, ооң ыңай-хоорай шугумунда тос хире болган.

Ындыг быжыгланыышкынның аразы демир-бетон доттар, бункерлер, быжыг даш бажыңнар-биле долдунган турган. Дескиндир камгалалга хоорайның бүгү-ле улуг бажыңнарын белеткээн, ооң кудумчулары болгаш шөлдери демир-бетоннуг хөй амбразуралыг от точкалары-биле, танкылар, боду чоруур боочепсектер-биле шыптынган болган. Суурган демир камгалалдар, миналар каан ховулар, частыр бүдүмелдер, танкыга удур «чараа-чеченнер», бектей тудуп алыр херекселдер—бола бүгү болза, бот-боттарынга хаарыдашкан болгаш хөй каът от точкалары-биле чажыртынган. Штурмга бистиң киирер ужурлуг турганывыс хире санныг. 130 муң кижилиг гарнизон хоорайда турган. Бир-ле дугаарында, амгы үениң тулчуушкуннарының төөгүзүнде, күүлүг быжыглалды штурмнаары барык-ла деп күш-биле боттанган. Камгаланыкчылар 4 муң боо-чепсектиг болгаш минномёттуг, хөй танкылалыг болгаш штурмга хереглээр боо-чепсектиг, хөй пулемёттарлыг болгаш боо-чепсектиң база аъш-чемнин курлавырлыг болган. Ооң-биле олар быжыглалды элээн каш айларда тудуп шыдаар деп кордап турганнар. Гарнизониуң хөй кезиин хоорайның үндезин чурттакчыларындан болгаш Чөөн Пруссияның аңаа чоок районнарындан чыып алган дээрэн база-ла чугула турган. Дайзын бодунуң мырыңай-ла «ижээнинге» чытканы ол.

Улуг хоорай черге тулчуушкун болза артиллерия, танк, боду чоруур боо-чепсек база огнемёттар-биле күштелген улуг эвес кезектериниң тускайлан, шиитпирлиг болгаш инициативтиг хөделиишкининдеи хамааржыр тус-тус, аңгыланчак кезектерге чарлып турар дээрэн билгеш, бис бүгү-ле адыгжы дивизиялларга бодунуң составының талазыбиле күүлүг штурм отрядтарын база болуктерин тургускан бис. Дайынчыларның болгаш командирлериниң хей-аът кириишкини штурм бүдүүзүнде хайныышкынныг турган. бисти госпитальдан үндүр бижээш. дайзынны чылча шавары-биле фронтуже чорудун көрүүлер деп, балыгланган чамдык дайынчылар дилегин киририн турганнар. Кайызыдаа 250 фашистерни чок кылган Сергей Иванович Акимов биле Александр Алексеевич Новокрещев командылалга мынча деп бижээннер: «Ам бис 2544 госпитальда ажылдап тур бис. Дайылдажын шыдавас-тыр силер дээш бисти госпитальдың штавынче кирир бижээн. Калчаараан фашистерге удур килеп-кылыывыс хайныгып тур. Тиилелгениң шагын дүргедедирин күзевишаан, командылалынга бистиң дайылдажыкеан турарывыс полковник Кожановтуң дивизиязынче — Духовщинскинин Кызыл туктут Суворов орденниг дивизиязынче бисти чорударын Шериг Төөгүлелиңден дилеливис. Чүс хуунуң дайынчылары эвес-даа болзувусса, чепсекти холга тудуп, ону ажыглап шыдаар бис».

Апрельдің 6-же дүнезинде 3 шакта бистиң хайгаарал батальоннарывыс тулчуушкунче кириңкен. Оларның хенертен болгаш шыңгыы халдаашкыны фашистерни аймаарадыпкан, олар эртен хөлзеп үнгеш, халдап кирген батальоннарны ойтур шаварын орадлашкан. Дайзын баштайгы камгалалды күжениишкинии-биле тудуп чыткан, ынчалзаа бистиң дайынчыларывыс атакага бодунуң туружун дыка эки-жидип алган.

Эртенгинин 9 шакта 11-ги гвардейжи армияның артиллериязының улуг калибрлери диңмиреп үнгеп. Бир шак болганда оларның «концертинге» 39, 43 болгаш 50 армияларның артиллериязы улажыпкан. Муң-муң боо-чепсектиң, минномёттуң, «катюшаның» даажыдан чер сиртинейин берген. Дайзынның камгалалы чазылдырыышкыннарның булудунче чашты берген. Ол хүн багай көстүр болганы-биле бистиң самолёттарывыс тулчуушкун шөлүнүп кырынга барык-ла көүлбейн турган-даа болза, тулчуушкунуун байдалы шыңгыы-ла болган.

Баштайгы туттурганнар көстүп келирге, совет артиллериязының от ажыдыышкыны Кёнигсбергтиң гарнизонунга берге байдалды таварыштырган. Чамдыктары, коргунчуг байдалга шыдашпайн, угаан-кудун ыышкынып каннар.

12 шакта атакаже штурм отрядтары болгаш үзе кириишкинин танкылары шимчеп үнүпкен. Адак сөөлүнде, тиилелгениң баштайгы демдээ келген — штурмнаг турар шериглериң бирги эшелонунуң каттыжыышкыннары болгаш кезектери дайзынның турар черинче хөме таварын кире берген. Элээн каш быжыглалдар бүзээлеттиргеп. Ынчалза-даа дайзын шыңгыы тулушпушаан чыткан. Дайзынның артиллериязынын ийи хире дивизионнары бодунуң одун бистиң командылал-хайгаарал пунктузунче хөме тутсу берген. ыш хөме ап, көүлбестээн. Чанывыска күүлүг сварид чазылган. Дескиндир көүлбестээн. Частыышкын чалгыынга ужур октаттырган соңга рамазы мээн кырымга дээп дүшкен. Өске пунктуже чорутувус.

Штурмнуң бирги хүнүнүң сөөлүнде бистиң шериглеривис дайзынның удурлавыышкынын баштайгы камгалал туружунга чылча шапкан. Олар дайзынның ийи быжыгланыышкынын эллеп, үжүн бүзээлеп алган, хоорай чоогунуң он бешеуурларындан гитлержилерни үндүр октап, Кёнигсбергтиң чоогунга чеде берген болгаш кудумчуга шыңгыы тулчуушкун үезинде 102 кварталдарны эллеп алган. Кёнигсбергтиң салым-чолу баш бурунгаар шиитпирлеттинген. Даартазында хүн дайзын удур атакаже бодунуң курлавыр күштерин октаан. Ынчалза-даа демиселче эгелеп кирип турган бистиң ужар үүлүвүс штурмнуң чорудулгазын шуут тодаргайлаан.

Шаап халдан турарларның хей-аът кириишкини хүн бүрү өскен. Кажан 107-ги бригаданың артиллериязының от башкарылгазы түр соксай бергенде, сержант Перестронин дайзынның чаап турар огунуң адаа-биле ийи катап бурунгаар дап берген, үшкүүнче эгелеп кирип чыдырда, ооң быктынче, холунче мина бузындулары кадалы берген. Сержант Перестронин аңаа эрес-маадырлыы-биле өлгеп.

Дараазында хүнде дайзынның эллээн каш камгалал черлерин чок кылган бис. Королева Луиза камгалалды штурмнап турар үеде, өлүм чок Зоянның акызы—Александр Космодемьянскийниң командылааны боду чоруур чепсектин экипажы оны-за шылгараан. Ол, штурмче бир дугаарында бурунгаарлаан, дорт боолаашкын-биле дайзынның быжыглалын үзе аткаш, иштики хериминче кире берген. Фашистер боо-чепсээн октапканнар. 350 солдаттарны болгаш офицерлерин, үрелбээн 9 танкыларны база 200 автомашиналарны эллеп алган. Чижеглээр чүве чок маадырлыг чорукту ол хүн лейтенант Родителевтиң хайгаарал сапёр болуу көргүскен. Бөлүктүң дайынчылары дайзынның ханы тыылынче шургуп кире берген, деп эвес тулчуушкунга зенитти 15 чепсекти узуткаан.

Дайзын ийнги камгалал турушка база чылча шаптырган, а ооң кол курлавырлары — сулараан. Апрельдің 8-че дүнезинде Кёнигсбергтиң комендантызы генерал С. Лаш Кёнигсбергти кааптарын бодунуң командылалыдан дилээн. Аңаа чөпшээрээн болган. Тулчуушкунуун соксаваан. Бүзээлээшкининден бодунуң шериглерин үндүрүп алырын фашист командылал адактың соонда Лашка дужааган. Ынчалзада-даа олар бистиң шериглеривистиң дээрбээн үзе тыырттын шыдаваан. Бис бүгү атакаларны чылча шапкан бис, ынчаарга дайзынның чүгле эвээш санныг отрядтары бистиң шериглериваске моондактаар деп ораддашкан, ынчалзажок олар аңаа узуткаттырган.

Дайзынның 500 кижилиг бир отряды 12-ги минномёт полказының от туруштарынче шургуп кирип келген. Ооң оруунга 18 харлыг харылаачы, улуг сержант Евсеев таваржы берген. Ол, дайзынларга бүзээлеткеш, чаасканн маадыр тулушкан. «Русс, дүжүп бер!» деп алгыга, сержант күштүг боолаашкын-биле харылаан. Ол сөөлгү патронунга чедир тулушкан, а кажан оозу төөгүп кааргa, гранатазын тудуп алгаш, дайзынче удур маңнап каан. Деп эвес тулчуушкун болган черге 12-ги минномёт полказының командириниң оралакчызы подполковник Зубецке баштаткан минномётчиктер отряды чедип келген. Хол-биле тулчуушкунга минномётчиктер 400 хире фашистерни чок кылган, а артканнарын тудуп алган.

Ажык чок когаралдарга таварышпас дээш, Совет Эвилелиниң Маршалы А. М. Василевский дүжүп берінер деп бүзээлеттиргеннерге саналдаан. Ынчалзажок фашистиг командылал аңаа удурланган. Тулчуушкун чаа күш-биле улаамылай берген. Дайзынның бүзээлеттирген шериглери турган мөөңнелген черже — хоорайның төөнче артиллерия одунуң болгаш ужар үүлдүң бүгү күчүзүн угландырган бис. А ол-ла үеде хоорайның төөнде Прегель хемин 8-ки гвардейжи корпустуң каттыжыышкыннары кеже берген. Гвардейжилериң болуу бир-ле дугаарында кешкен, олар—Вешкин, Горобец, Лазарев, Ткаченко, Шайдеревский, Шиндрат.

Фашистер оларга удур батальонун октаан, ынчалза-даа маадырлар атказарлавайн, харын сөөлгү патронунга чедир тулушкан. Кажан бистиң кезектеривис аңаа чедип кээрге, маадырларның бирээзиндеи мындыг бижикти тып алган. «Гвардейжилер тулчуп турган. Төрээн чурт дээш, акылары, угба-дуңмалары болгаш адалары дээш маңаа өлүртпеннер. Демисешкеннер, ынчалза-даа дужуп бербээннер...»

Апрель 9-түн кежээзинде хоорайның эң чугула бүгү объектилери совет дайынчыларның холунга кирген. Күштүг быжыглаттынган Хаан шивээзи дүшкен. Бодунуң апттырганын бүзүреишаан, Кёнигсбергтиң командылалы апрель 9-та 19 шак 30 минутада дужүп берииишкин дугайын чугаалажыры-биле ийи төлөлекчизин чоруткан.

Чугаа чоп дужүп берииишкин дугайында негеллеп дамчыдын бээрин 11-ги гвардейжи адыгжы дивизиниң штавының начальниги полковник Яновскийге Маршал Василевский дужааган. 21 шакта Яновский офицерлер Федорко биле Шпитальникке үдеттирип алгаш, генерал Лаштың командылал пунктузунга чеде берген, дужүп бээр дугайында шериглериге дужаал бээринче Лашты албадаан. Ооң соонда, гарнизониуң бүгү командылалын шуптузун туттурганнар кылдыр ап алгаш, Яновский бодунуң шериглериниң турар черинге чедип келген. Апрель 10-да дүне Кёнигсберг гарнизонунуң туттурганнарының баштайгы колоннаалары көстүп келгилээн.

Совет Чепсектиг Күштүң чаа маадырлыг төөгүзүнге алдар кылдыр апрель 9-та 24 шакта бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы 3-кү Белорусс фронтузунуң дайынчыларынга үш чүс чээрби дөрт боо-чепсек-биле артиллерияның чээрби дөрт дааштаашкынын кылып салюттап байыр чедиргеп. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң тускай доктаалын өзугаар «Кёнигсбергти алганы дээш» деп медальды доктаадым, тургускан.

Ам совет Калининград мидитаристиг Кёнигсбергке чүүн-биле-даа дөмейлешпес. Ам ол дээрге өзулуг-ла социалистиг хоорай.

Бистиң Чепсектиг Күштеривис бодунуң амыдыралының 48 чылының дургузуунда кайгамчык улуг чедишкиннерни чедип алган болгаш ооң ат-алдары бүгү делегейге алгаан. Совет Армия болгаш Шериг-Далай Флоду чепсегленишкинин амгы үениң эң-не болбаазырангай херекселдери-биле хайдыртынган.

Совет Чепсектиг Күштериниң 48 чыл оюн бистиң чурттуң амыдыралында алдарлыг болуушкунуун — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIII съездизиниң бүдүүзүнде демдеглээр. Совет Чепсектиг Күштер байырлалды бодунуң күүг-шыдалын бедидиринге, болгаш флоттуң хуу составының дайынчы мергежилин болбаазырангайжыдарынга чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглеп турар. Совет Армия болгаш Шериг-Далай Флоду бодунуң улуг хүлээлгезин алдарлыыбиле күүседнирге белеп дээрэн тайбыңның бүгү өңнүктеринге долу үндезин-биле бүзүредип болур.

(Парлалганың медээлер агентилели).

А. Л. Барто 60 харлаан

Уругларның ынак чогаалчызы

Улуг болгаш бичии номчукчуларга билдингир аттар совет чечен чогаалда хөй. Ындыгларның бирээзинге Агния Львовна Барто хамааржыр. Эң-не бичии болгаш элээ-дээ бүгү-ле уруглар назылыгларга ол кайгамчык эки шүлүктерин чогааткан.

А. Л. Бартонуң «Кыдат оолчук Ван Ли» деп аттыг баштайгы ному дөртен чыл бурунгаар парлаттынган. Ооң шаандагы баштайгы номчукчулары ам эмчилер, башкылар, чогаалчылар апарган, а ооң шүлүктери шуптузу-ла улам-на солун, улам-на чаа болуп, аныяк номчукчуларның чүректеринге улуг сонуургал, хандыкшылдың отчугажын кыпсып турар. Совет уругларының бүдүн улуг салгалы шүлүкчүнүң хоглуг, тывызык, уран болгаш өткүт-чидиг дыннаары шүлүктеринге ынак, оларны шээжи-биле билир.

Совет Эвилелиниң болгаш база дыка хөй даштыкы чүрттарының миллион-миллион оолдар, уруглары Бартонуң шүлүктерин номчуурунга зажок ынактар.

Бартонуң чогааткан шүлүктери бичии номчукчуларның сонуургалын канчан чаалап апканы?

Бартонуң шүлүктери — ол бистиң совет бичиилериниң төөгүзү-дүр. Ол бистиң уругларын өөрүшкүзү болгаш мунгаралы-дыр. ол дээрге бистиң уругларның бодал-сагыжы болгаш хөглүг оюннары, ол дээрге оларның амгы болгаш келир үелери-дир.

Уругларның шынчы болгаш хоолун өөнүү Барто үүгле бистиң уругларывыстың амыдыралында солун, хөглүг, эки үүлдерни бижип турар эвес, харын оларның өзүлдезинге, угаан-чедерел, билиг талазыбиле өзеринге шаптык кадын турар үүлдерни көргүзүп, бижип турар. Шүлүкчүнүң дыка хөй шүлүктериниң «маадырлары» чалгаалар, карбаң-шоглар, каржы-хажагайдар, билиргек-улуургактар, кортуктар дээн ышкаш, ажыл чокка амыдыраарын бодаар, бүгү-ле белен чүвеже көөрлер болур. Ынчангаш шак ындыг багай чоруктардан, аажычаңдан уштунгаш, чараш аажы-чаңнарлыг болуп, эки кижилер болурунче, эки, ажык-дузалыг үүлдерни кылырынче уругларны кыйгырып, чогаалы-биле кижиздип турар. Ооң шүлүктериниң одуруглар бистиң эдилелдеривис-биле дөмей кылдыр хүн-бүрүдеги амыдыралда кирген, чугаа-домакты байыдып турар. оларның чамдыктары чалгынанган чечен-мерген үлегер сөстер апарган.

А. Бартонуң чогаадыкчы ажылының эң-не дээжидери, сөөлгү үеде чогааткан солун, тывызык шүлүктери ооң «Лешажык, Лешажык» деп чаа номунда кирген. Ол номну 1966 чылдың Ленинчи шаңналынга идип үндүрген болгай.

Уругларның ынак чогаалчызының шүлүктериниң бир кол эртинеан—оларда юморнуң (шоодутнуң) сиңниккени болур.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ада-пезиниңе бот-боттарындан асчып читкен уругларны дилеп, оларны ада-пези, акылары, угбалары, дуңмалары-биле катап тыпчып ужуштырарынга А. Л. Барто хөй-ниитичи улуг, үнелиг ажылды кылган. Шак ындыг күжениишкининг берге ажылды — дилээшкинин кылып чоруткананың түүнелиде ол, дайын үезинде читкен бежен ажыг оолдар, уругларны (олар ам улуг кижилер болу бергеи) ада-пезинге, төөлдерине тывыштырган.

А. Бартонуң номнарын делегейниң улустарының 60 ажыг дылдарында очулдурган болгаш 60 миллион экземпляр тираж-биле парлаттынып үнген.

Дүүн, февраль 17-де уругларның ынаа, сураглыг совет чогаалчы Агния Львовна 60 хар харлаан. Хөй-хөй чогаадыкчы организациялар, өөредилге черлери, ылангыя уруглар албан черлери ооң төрүттүнген хүнүн улуу-биле демдеглеп эрттирген. Уруглар садтары, уруглар библиотекалары Бартонуң 60 харлаанынга тураскааткан утренниктерни болгаш өске-даа массалыг солун хемчеглерни эрттирген, аңаа ооң шүлүктерин уруглар номчуп, уруглар библиотекалары шүлүкчүнүң чогаалдарының делгелгезин организастаан.

Аныяктарга паспорттар

Сарыг-Сеп суурунуң Культура бажыңынга назы четкен аныяктарның кежээзин эрттирген. Райкүүскомнуң шагдаа киллизиниң паспорт столунуң начальниги эш Салчак аңаа совет паспорт дугайында доңчу илеткел кылгаш, назы четкен 16 аныяктарга паспорттарны байырлалдыг байдыга тыпсып, оларга аас-кежиктер күүзээн. ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Семячков оларга өртектиг белектерни тывыскан. Ооң соонда, паспорт алган аныяктарга ада-иелери, төөлдери, башкылары байыр чедирип, эки ажылдаарын, өөренирин, чурттаарын сургап, чагыгларын бергеннер.

Оттулар ыяш белеткели

Эрткен суббота хүнүнде Самагалдай суурунуң албан, бүдүрүлге черлериниң ажылдакчылары оттулар ыяш белеткелиниң шевинге идепкейлиг кириишкеннер. Бөрүлүг деп черниң аргазыынче 100 ажыг кижи үнгеш, ниити күш-биле 126 кубометр ыяшты хап тургускан.

Ол шефке партия райкомунуң, шагдаа киллизиниң, прокуратураның, шериг комиссариадының коллективтери эң эки ажылдаан. Дыштаныр хүнде шоланың башкылары биле үстүү класстарның өөренирчилери тергелиг трактор-биле баргаш, 70 кубометр ыяшты машина чоруптар ажык шөлче үндүр сөөртүүнненнер.

Эмчи сестраларының кежээзи

Кызылдың Кызыл крест ниитилелиниң даргазы Б. Серёгина илеткел кылган.

Ада-Чурттуң Улуг дайынының үезинде эмчи сестралары болуп ажылдап чораан А. Петенёва, Е. Заиц, М. Анохина ол кежээге чүве чугаалаан. Сестраларның иштинден 18 кижиге хөрек лемлектерин берішшаан. Кызыл крестин хүндүлел бижиктерин тывыскан.

И. ЧЫРГАЛ.

Солун чүүлдер, Болуушкуннар, Фактылар

Тайга дээрбечизиниң салымы

Инженер Владимир Серяповтуң геофизика бөлүүнүң нефть болгаш газ тыварының ажылын чорудун турары Томск области Васюган хемниң поруунда тайга иштинге мындыг таварылга болган. Чурттуң ол байлаан шинчилеп тывар дээш ажылдап чоруур ол ажылдакчылар ажылдап чоруптарда баазазынга чүгле чаңгыс ээн майгынын арттырып каан чүвү иргин. Ол майгын иштинге радиостанция, чем курлавырлары, алк-сава болгаш идик-хеп чыткан. Черден ээп келгеш, геофизиктер кайгай-ла бергеннер: майгынны каш башка кылдыр орбарлап каапкан, а 50 килограмм чигирни, ажыткы кылыр дрожжилерни, макаронну, үскүр чемнерни болгаш хлебти бир-ле амыттан келгеш чип каапкан болган. Хар кыында исти көөнге, улчумал адыг оларның аалынга «аалдап» чорааны билдинип келген. Кыжын ижээнинге удуп чыдып албайн, аъшчем тып чиир дээш тайга иштинге аштап, халыыдап, сербээдеп балып турып бээр ындыг адыгларны Сибирьниң кижилери улчумал адыг деп адаар.

Тодуг дүштеки чемниң соонда, улчумал хөглеп алырын бодаан чүве ийикпе, радиостанцияны чылчыра иткилээш, суг кудар доскаар иштинче киир октапкан болган. Ведроларны болгаш алюминий саваларны шуут далганнап каапкан, шопулактирны хемирип, октарны чашканнан каапкан мындыг болган. Папиростар болгаш оттуг-ыяштар харын ооң хөңнүнге таарышпас чүвелер болган.

— Чалаттырбаан аалчы удатпаандала тывылган. Ол дээрге узун дургаар тургузуптар болза, ийи ажыг метр дурттуг амытан болган. Октар шыгый бергининден, бистиң карабиннеривис аңаа быгынмас болган деп, Владимир Серяпов чугаалап орар. Оон ол адыгны трактор-биле бастырар деп шиитпирлеп алган бис. Араатан адыг баштай тракторже шурап турган, а ооң соонда арыг иштинче чаштыңып чорупкан. Элээн үр болганда, ооң алгырып, кышкырып, харда аңнаштанып чыдарын көрүп каан бис. Ажыткы кылыр дрожжилерден болгаш чигирден идээлеп, эзирий бергени ол-дур кылдыр бодаан бис. А даартагы хүн өлүг адыгны тып алган бис. Ол дээрге маңгыстаашкындан болган: улчумал адыгның чипкени хөй хемчээлдиг дрожжилер, макароннар, үскүр чемнер ону өлүмге чедирген. Ынчангаш тайганың дээрбечизиниң салым-хуузу ынчалдыр шиитпирлеттинген.

Николай МЕЙСАК.

ПМА-ның корр.

Агаар бойдус

Бөгүн республикага шокар булуттарлыг хүн болур. Чамдык черлерге хар чаар. Хат ей-тавындан күштүүнге чедер. Агаарның температураазы даглыг черлерге 15—20, өске артканнарынга 22—27 градус соок.

Кызылга хар чагбас. Хат ей-тавында. Агаарның температураазы 23-25 градус соок.

Хүрешке

холбаштыр

Тыва хүреш Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн-Чүктүң улустарының национал спортунуң солун хевирлериниң бирээзи. 1964 чылда Якут АССР-ниң найысылалынга, 1965 чылда Бурят АССР-ниң Агинск округунга болгулаан Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн-Чүктүң улустарының спартакиадаларынга киржип чораан, бо оюн амгы үеде улуг деткимчени ап, сайзыран турарынга аажок өөрүп, чонга тыва хүрешти көргүзер дээш бистиң республикадан келген эш-өөрлер-биле кады чаран, капшагай девиирин болгаш хүрежирин кызымак өөреник турган бис. Мөгелериң хептерин кижи бүрүүнге таарыштыр шевер даарап кылып, дуржулгалыг мөгелериң улуг маргылдааларга киржип турган, сүрээдевес, оожум, дилим хүрежирин аныяк мөгелер хүн бүрүде өөренир, оларның ажыктыг сүмелерин дыннаары ковчуг чугула деп чүвеин ынчаарда билген мен. Ынчалза-даа бо кол негелдерни күүсетпейн, хүреш дүрүмнериниң дугайында «Хүреш» деп ном бар турда-ла, ооң негелдерин хажыдып, мөгелерни идик чок хүрештирип, октажып чадажы берген мөгелериң идепкейлиг хөделип турарын барымдаалавайн, шак чеде бээрге деп кылдыр шиидип турары черле шын эвес. Оон аңгыда, мөге салыкчыларын өөредип, оларның хевин чангыс аай чурумчудуп, мөгелерни сергедип, дилим, каруштуг хүрежиринче ооң хей-аъдын көдүрүп келир чугааларга, ырларга өөредири чугула деп бодап турар мен.

«Хүреш» дугайында номчугаштa кирген кол дүрүмнерни хажытпайн, харын оларны улам байыдып, хүрештиң арга-мергежилиниң, мөге салыкчыларының дугайында номнарны бижиир үе келген. Аңаа хоочун мөгелериниң, мөге салыкчыларының сактыышкынарын киирип болгай. Тыва хүрешти болгаш спорттуң өскелээ национал хевирлерин калбаа-биле пропагандалап, ооң маргылдааларын РСФСР-ниң улустарының спартакиадазынга ышкаш, ындыг бедик деңнелге организастап эрттирериң чедип алыры чугула.

М. БИЧЕ-ООЛ.

„Биче-ле" озалдаан

Шрусбери дээр улуг эвес англи хоорайның чурттанчызы Ханна Грэфтон эмиг эмер уругну ажаарының талазы-биле удуртулга болур саавыр бижикти почта-биле чорудуп бээрин шаанда дилээн дээр. Ол ынчан баштайгы уруун бөөгүүрүнга белетненип турган болгаш удуртулга болур ындыг саавыр бижик аңаа эргежок чугула турган. Чоокта чаа Ханна Грэфтон ол саавырны алган, ынчалза-даа «биче-ле» озалдаашкын-биле алган. Бо чылын ол... таптыг-ла чүс харлаан болгаш беш уруглар-лыг, ооң уруглары 25 уруглар-лыг, а уруглар-ының уруглары 5 уруглар-лыг болгаш оларның бирээзи бир уруглуг.

Редакторнуң ораланчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даң хаязында» 11.30, «Эскадраны чок ыылганы» (1-ги, 2-ги сериялары) 1.30, 4, 6.30, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чеделээн дидим» 10.30, «Азажыгаш» 1.45, 3.30, «Ронко болгаш ооң аны-дуңмалары» (1-ги, 2-ги сериялары) 5.15, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Биче сержант болгаш эскелер-даа» 11. 2. 10, 3.50, 5.40, 7.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээң өөрүшкүм» 3, 7, «Ядыының чугаазы» 5,9 шактарда.

Каракче кирген чамны канчаар ап каарыл?

Довурак, чугай, хөмүр даш, металл болгаш өске-даа чүүлдериниң хевизиг бузындулары кижиниң карактарынче кире берип болур.

Бир эвес чам карактарның иштинге ханылап кирбээн болза, ону суг-биле чуп кааптып болур. Ону ынчаар арыглаарда чылыг сугну таваккa кутказ, карактыг олче суккаш чивеннедиптер. Каракка дүшкен чамны дыл-биле чылгааш уштуп болбас. Чүге дээрге аеста бар микробтар каракче кире бээр. Чам ханылап кирбес төлээде, карактыг дүрбүп болбас.

Чамдыкта чам карак хавыының адаанче кире бээр. Ындыг таварылгада карактыг шимбейн куду көөр, оң холдуң эргээ болгаш айтыр салаазы-биле карак хавыының адаандан чамны ушта базар. Ону кылырының бетинде холдарын саван-биле арыдыр чуп алыр.

Бир эвес чам карак иштинче ханылап кире берзе эмчиге дораан баар. Каракче ханылап кирген чам карак аарын болдурар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАРЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин — Кравченко куурумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораланчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизиниң 37-13, көлээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, улетпүү киллизиниң 22-64, чагаа-ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргында 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң янында парлалга эргелелиниң типографиязы. ТС—00773.